

A terrorizmus elleni küzdelem, avagy a 22-es csapdája

Rada Mátyás–Vajda Viktor

A terrorizmus napjaink legégetőbb biztonságpolitikai kérdésévé vált. A közelmúltban a New York-i, londoni és madridi események, míg legutóbb a Mumbai városában történtek mutattak rá, hogy a világ már nem maradhat közömbös eme problémakör iránt. A terrorista csoportok, melyek célja többek között az állami hatalom meggyengítése, egyre pusztítóbb fegyverek és a biztonságérzetet romboló módszerek bevetésével fenyegetnek. Azon jórészt klasszikus bűncselekményekkel szemben, amelyeket a terroristák eszközként eddig bevetettek, az állami bűnüldözés, a rendvédelmi szervek munkájával, a jogállami garanciákat betartva tudott fellépni. A terrorizmus azonban kilépett korábbi medréből, s ez valós és hatékonyabb együttműködésre készíti az államokat. Ez igaz mind a jogbiztonságot elősegítő fogalmi tisztánlátás, mind biztonságpolitika terén.

2001. szeptember 11. után az Amerikai Egyesült Államokhoz hasonlóan több ország kormányzata is belekezdett a különböző biztonsági intézkedések előkészítésébe, igaz, eltérő intenzitással és hatásfokkal. Tapaszthatók bizonyos anomáliák a biztonság és szabadság együttes követelményének megvalósítása terén, így az előbbi túlsúlya – az állam fokozott erőnövelésével összefüggésben – a demokratikus hagyományok és értékek korlátozásával, egyes jogok mellőzésével jár. A terrorizmus elleni küzdelem jelen állása szerint az állam pont azokat a vívmányokat és eredményeket veszélyezteti, amik védelmében tulajdonképpen fellép.

A terrorizmus két úton indította meg „hadjáratát”, s hogy melyik utat alkalmazza, az az állami válaszreakciók függvénye. A terrorizmus a nyugati liberális demokráciákat és a felettük álló állami hatalmi rendet fenyegeti. A merényletekkel azt próbálja a társadalom tagjai felé közvetíteni, hogy az állam képtelen megvédelmezni őket, így annak hatalma és az azon alapuló hagyományos berendezkedés értelmetlenné válik. Ez az egyik út. Az állam viszont nem maradhat tétlen, így a terrorizmus kiprovokálja az ellene való fellépést. Ez azonban a megfelelő válaszcsepások és védelmi rendszer kiépítése jegyében nem képzelhető el a jogállami korlátok feltörése és az alapvető alkotmányos jogok korlátozása nélkül. A hagyományos, a liberális berendezkedést szolgáló jogrend

megszorítása, valamint a túlzott állami hatalom rémképe a társadalom negatív reakcióját vonja maga után. Az állam így egy megoldhatatlan kérdés elé, a 22-es csapdjába kerül.

A tanulmány felépítése az általánostól a különös felé haladást kívánja követni. A jelentéstani kérdések tudományos és jogi irányának felvázolása után az állam fent érintett dilemmáit tárgyalja. Ezt követi a terrorizmus első számú szimbólumának, a 2001. szeptember 11-i terrorakció hatásának bemutatása. Zárásként a terrorizmus és Magyarország kapcsolatát mutatja be annak a felismerésnek jegyében, hogy a globális folyamatok nem kerülnek el a magyar állam területét sem.

A tanulmány nem kíván megoldási alternatívákat felvázolni. Elsőrendű célunknak a legégetőbb kérdések és ellentmondások bemutatását, és ezzel a probléma súlyosságának érzékeltetését tekintjük.

A terrorizmus szemantikája

Ebben a fejezetben a fent közölt elgondolás mentén a terrorizmus általános kérdéseinek felölelése révén kívánjuk megnyitni a lehetőséget, hogy közelebb férközhessünk a mélyebb elgondolások megértéséhez.

Tudományos megközelítések

A terrorizmus mint jelenség vizsgálatához a kapcsolódó cselekményeket és elkövetőket kell szemügyre vennünk,¹ és belátnunk azt, hogy több ezer ember és szervezet összehangolt munkáját takarja. Ide kell sorolnunk a túszejtőket, a bombatámadások és egyes emberölések elkövetőit, illetőleg az olyan szervezeteket, illetve tagjaikat, mint a Baader–Meinhof-csoport, a Brigada Rossa, az IRA, az ETA, a PLO, a DFLP, az Abu Sayyaf, az Al-Káida, a Hezbollah, a Tamil Tigrisek stb. A lista természetesen még hosszasan folytatható lenne, ám fontosabb a kiindulópontok felkutatása. Alex Schmid egy 1983-ban született tanulmányában nem kevesebb mint 109 eltérő megfogalmazást gyűjtött össze.² Tán megkockáztatható a kijelentés, hogy az azóta eltelt több mint két évtizedben a meghatározási kísérletek száma megkétszereződött. Maga Schmid a következő fogalmat adta: „A terrorizmus a harc egy módszere, amelyben véletlen vagy szimbolikus áldozatok szolgálnak az erőszak intézményesült célpontjaiként. Az intézményesült áldozatok közös csoporthoz tartoznak, vagy osztályos jellemzőkkel bírnak, amelyek kialakítják kiválasztásuk szempontjait. Az erőszak korábbi alkalmazása révén, avagy fenyegető és hihető erőszak által a csoporthoz, illetve osztályhoz tartozó egyedek a krónikus félelem állapotába kerülnek (terror). Ezen csoport vagy osztály tagjai, akiknek biztonságérzetét céltudatosan aláaknázzák, a terror célpontjai. (...) A harc ezen indirekt módszerrel történő alkalmazása vagy azt célozza, hogy megbénítsa az

áldozatot, annak érdekében, hogy zavart keltsen és/vagy engedményeket csikarjon ki; vagy azt, hogy a másodlagos célpontokat (például a kormányt) cselekvésre készítse követeléseit illetően; vagy a közfigyelem felkeltésével megváltoztasson egy hozzáállást a metódus alkalmazóinak saját hosszú vagy rövid távú érdekeinek megfelelően.”

Lambert ezen definícióhoz írott kommentárja³ szerint a meghatározás nem szól azokról a cselekményekről, amelyek esetében a terrornak nincs célpontja, ahol is az erőszaknak sokkal közvetlenebb célja van. Példának okáért egy gépeltérítés, ahol az elkövető egyetlen célja, hogy eljusson egy célterülethez, amely nem része a gép útitervének, és ott egy politikus ellen merényletet kövessen el. Lambert szerint a szándék itt kizárólag a megjelölt egy személy likvidálására irányul, tehát nem beszélhetünk célcsoportról. Álláspontunk szerint a felvetés helyes, de szükséges a továbbgondolása is. Elképzelhető ugyan, hogy a leírt akció kizárólag egy célszemélyre irányulna – magára a politikusra –, de ez nem jelenti azt, hogy a gép többi utasa nem tekinthető áldozatnak. Továbbá egy politikus elleni merénylet lényegi eleme, hogy az adott személy halálán túl releváns gazdasági hatással bír, pánikot kelt, válsághoz vezethet stb. Lambert hiányolja továbbá a fenti meghatározásból az objektumok elleni erőszakot, szembeállítva a személyek ellen irányuló erőszakkal. Schmid – már idézett művében – többek között ennek kapcsán el is ismeri, hogy a fogalom nem hézagmentes, de kiemeli, hogy – a forradalmi vagy kényszerítő céltől és az elkövető identitásától függetlenül – a vonatkozó cselekedeteket a terrorizmus fogalmi körébe kell vonni.

Az Egyesült Államok külügyminisztériuma által a terrorizmusra kínált egyszerűbb meghatározás szintén figyelmet érdemel:

„Előre megfontolt szándékkal, politikai indíttatásból, nem kombattáns célpontok ellen, a nemzetekkel nem egy szinten álló csoportok vagy állami titkos ügynökök által kifejtett erőszak, amelynek rendszerint célja a közvéleményre irányuló hatás gyakorlás.”⁴

Fontos kiemelni, hogy sem a fenti, sem Schmid meghatározása nem akceptálja a terrorizmus relativista koncepcióját, miszerint „az egyik ember terroristája a másik ember szabadságharcosa”. Utóbbi definíció nem nevez meg továbbá konkrét célpontot, így nem zárja ki a körből sem az objektumokat, sem az egyes célpontokat. Meg kell még említeni, hogy ezen terrorizmusfogalmak egyike sem alkalmazható a fejlődő államoknak a felszabadulásukért folytatott küzdelmére.

Ami az államterrorizmus kérdését illeti: mindkét fenti elgondolás keretein belülre helyezhető, ám utóbbi esetében csak amennyiben az elkövetők állami titkos ügynökök.⁵ A szóban forgó fogalompár az egyéni vagy csoport által elkövetett, illetve – vele szemben – az állam által művelt terrorizmus. Lambert az előbbi típust individuális terrorizmusként aposztrofálja, és a következő lényegi jellemzőket emeli ki. Az elkövető személye indifferens, mivel a terrorcselekményt véghez viheti egyén, kisebb és nagyobb csoport, továbbá nacionalista, szeparatista, szabadságharcos vagy bármely más nézet híve. A szembeállításból következik, hogy az individuális terrorizmus „alulról

felépülő”, míg az államterrorizmus „felülről irányított”. A markáns különbség a célcsoport tekintetében jelölhető meg. Lambert szerint az államnak a terrorizmus körébe vonható cselekményei, mint a tortúra, avagy a tömeges letartóztatások, az adott állam saját vagy egy elfoglalt állam népessége, illetve annak egy része (például kisebbségek) ellen irányulnak. Míg az individuális terrorizmus általában államellenes, annak felforgatását célozza, addig az államterrorizmus a saját hatalma megerősítését, illetve kikényszerítését akarja elérni.

A terrorizmus körülhatárolásának további sarkköve, annak nemzeti vagy nemzetközi jellege. A nemzetközi elem meglete döntő kérdés, s ennek megítélésére szintén sok meghatározás látott napvilágot. Az Egyesült Államok külügyminisztériuma nemzetközileg definiálja a terrorizmust, ha az „több ország polgárait és területét érinti”. Wilkinson⁶ javaslata szerint a terrorizmus akkor nemzetközi, amennyiben külföldiek vagy külföldi célpontok ellen irányul, illetve ha több állam kormánya vagy frakciója által lett összehangolva, illetőleg ha egy külföldi kormány politikájának befolyásolására irányul.

Mint látható, az egységes és mindenki által elfogadhatónak nyilvánított definíció megalkotása tudományos körökben is felettébb problematikus. Elágab érvelése szerint több oka van annak, hogy nem adható precíz és objektív definíció. Először is a terrorizmus különböző formákat ölt, s jöllehet gyakran azonosítják a politikai felforgatással, de időnként az államok is alkalmazzák hírszerzési gyilkosságok céljából. Másodszor a terrorizmus megfogalmazásának ismertetőjele annak szubjektív jellege, minthogy politikai megfontoláson alapul. Harmadrészt a terrorizmus az aktuális időpont és a politikai ideológia függvényében változó fogalom.⁷

Röviden meg kívánunk említeni néhány további megfogalmazást, amelyek segíthetnek a fogalom tisztázásában.⁸ Brian Jenkins szerint a terrorizmus az erőszak alkalmazása vagy az azzal való fenyegetés azzal a szándékkal, hogy politikai változást történjen. James M. Poland megfogalmazásában a terrorizmus előre megfontolt, szándékos és módszeres gyilkolás, zavarkeltés és az ártatlanok fenyegetése és megfélemlítése – politikai vagy taktikai előny elérése érdekében, amivel rendszerint a közvéleményt akarják befolyásolni. Walter Laqueur a következő meghatározást alkotta: a terrorizmus az erőszak ártatlan emberekre irányuló illegitim alkalmazása, politikai célok elérése érdekében.

Összességében azt kell kiemelnünk, hogy a sok nagyszerű kísérlet és kitartó erőfeszítés ellenére az áhított átláthatóság és objektivitás terén lehet még némi hiányérzetünk.⁹

Egy lehetséges jogi definíció elemei

Megállapítható, hogy az egyes tudományos definíciók divergenciája alapvetően politikai gyökerű, és a hangsúlyok elhelyezésének kérdésére épül, így a tartalom tisztázása terén van feladatunk. Schmid konklúziója¹⁰ is ezt mutatja: „Sok meghatározás az elemek számbavételét adja anélkül, hogy világos utalást tenne arra, mely elem(ek) fennállása szükséges feltétlenül ahhoz, hogy egy jenséget terrorizmusként azonosítsunk; és

mely elemel azok, amelyek csupán a jelenség általános velejárói.” Ben Saul példaként említi,¹¹ hogy a széles médiapublicitás, avagy a titkos eljárások kérdései fontosak lehetnek a terrorizmus elleni küzdelem hadászati vonatkozásait tekintve, ellenben meghatározásuk jogi tartalmi elemként nem szükséges. Ha egyszer világossá tesszük, hogy mi az, ami a terrorizmusban kifogásolható, akkor a jogi meghatározás tartalmi elemei megállapíthatók az említett politikai alapok figyelembevételével. A precizitás jelentősége pedig a terrorizmusellenes fellépés jogszerűségének kikezdetlensége okán releváns, jelesül az egyezmények által is rögzített visszaható hatály tilalma végett.¹² Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a hivatkozott cikkek kapcsán említendő ítélete¹³ kiemeli, hogy a vádlott terhére történő kiterjesztő értelmezés tilalma és a bűncselekmény egyértelmű meghatározása követelmény akkor valósul meg, ha az egyén a releváns rendelkezések megfogalmazásából és szükség esetén a bíróság értelmezéséből tudhatja, mely cselekmények, illetve mulasztások okán terheli felelősség.

Ben Saul kísérletet tett a terrorizmus megfogalmazása kapcsán a határmezsgyék kijelölésére és az esszenciális és konjunktív fogalmi elemek megadására. Röviden felvázoljuk ezt a jogászai igénnyel megalkotott koncepciót.

Első elemként a szándékolt, tiltott és „súlyos erőszakot” említi, amivel az emberi jogokra vetülő fenyegetettséget kívánja kifejezni. A többértelműség elkerülése végett a tiltott cselekmények felsorolását javasolja, figyelemmel a terrorizmust érintő egyezményekre, illetőleg kiegészítve azokat. Ugyanakkor a „súlyos erőszak” kategóriája egy lezáratlan halmazt képez, annak biztosítására, hogy az elkövetők ne bújhassanak ki a felelősség alól új, avagy nem anticipált módszerek okán. Ami az erőszak súlyosságát illeti: egyedi, eseti elbírálás kérdéseként kezeli a szerző.

A második elem az indítékokra és célpontokra fókuszál. A terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló ENSZ-egyezmény¹⁴ 2. cikk 1. b) pontja¹⁵ is arra irányul, hogy a védelem körét ne pusztán az államra és érdekeltségeire, hanem a lakosságra is ki kell terjeszteni. Ám problémát okozhat, hogy pusztán a lakosság megfenyegetése, avagy a kormány kikényszerítése látszatra esetleg nem éri el azt a kritikus hatást, amit a terrorizmus kifejezés sejtet. Az Európai Unió Tanácsának 2002-ben született vonatkozó kerethatározata¹⁶ pontosított követelményekkel kínál megoldást, miszerint a „lakosság komoly megfélemlítése”, vagy az „állami szerv vagy nemzetközi szerv jogellenes kikényszerítése” képzí a tényállás elemét.¹⁷ Szükséges, hogy a nyilvánosságra orientált erőszak világosan elhatárolható legyen a magánindíttatású, illetve -célú erőszaktól.

A nemzetközi elem, a nemzetközi béke és biztonság fenyegetettsége jelenti a harmadik mozzanatot. Ez megtestesülhet a határokon átnyúló, több országot érintő előkészületekben vagy hatásokban, fontos nemzetközi értékek sérelmében stb. A nemzetközi elem meglete esetén nem zárható ki a belföldi, hazai terrorizmus sem, de figyelemmel kell lenni az egyezményekben megmutatkozó nemzetközi súlyozásra, például a légi közlekedés terén.¹⁸ Nem alkalmazandó sem a robbantásos terrorizmus visszaszorítása-

ról szóló 1997-es, sem a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról szóló 1999-es New York-i egyezmény, sem az ENSZ-közgyűlés által 2005-ben elfogadott, a nukleáris terroristacselekmények megakadályozásáról szóló egyezmény, amennyiben „a bűncselekményt egyetlen államban követik el; a feltételezett elkövető ennek az államnak az állampolgára, és ennek az államnak a területén tartózkodik; és egyetlen más államnak sincs jogalapja... joghatóságot gyakorolni”.¹⁹

Negyedik elemként szerepel a rémület (terror) vagy rendkívüli félelem előidézésének egyértelmű megszővegezése. A szerző amellet érvel, hogy a szóban forgó meghatározás nem állhatja meg a helyét a fogalmi alap tisztázása nélkül. Továbbá a tisztánlátást is elősegíti, hogy a terrorcselekményekből eredő súlyos társadalmi stigmát, amely egy elkövető terroristaként való minősítéséhez kötődik, azon emberekre kell korlátozni, akik ezt a valóban nagy horderejű lélektani sérelmet okozzák.

A definíció alóli kivételek szükségességét a szerző abban látja, hogy bizonyos cselekmények kirekesztésével elkerülhető a „terrorizmus” kriminalizációjának felpuhulása, azaz nem kerülnek egy kalap alá olyan kevésbé jelentős cselekményekkel,²⁰ amelyek általában tulajdonban történő károkozásra irányulnak, és jóllehet túllépik a véleménynyilvánítás szabadságára, illetve a közrend megtartására kiszabott kereteket, mégsem ütik meg a terrorizmus mértékét.

Terrorizmusfogalom a nemzetközi szervezetek egyezményeiben

Ami az egyezményeket mint keretet illeti, nem beszélhetünk egységes elismerő álláspontokról. Aust szerint a „regionális egyezmények” nem bírnak jogi relevanciával.²¹ Lauterpacht úgy véli „a regionális gyakorlat a fejlődés egy szakaszát képezi a nemzetközi közösség teljesebb integrációjának irányába”.²² A nemzetközi szervezetek szabályalkotásának jelentősége napjainkban már aligha vonható kétségbe a szervezetek alapításának időbeli távlatára, illetve a tagállamok száma okán. Az alábbiakban Ben Saul már idézett művéből²³ – a terjedelmi korlátokra tekintettel – két kiemelt szervezet keretében elfogadott egyezmény rövid áttekintését adjuk.

Amerikai Államok Szervezete

Az 1971-ben elfogadott egyezmény²⁴ a Közép- és Dél-Amerikában megnövekedett, jobbára emberrablásban, zsarolásban, váltságdíj követelésében megtestesülő terrorizmusra adott válaszként értékelhető. A terrorizmus általános meghatározására irányuló kezdeti törekvések ellenére az egyezmény látókörébe elsősorban a védett személyek oltalma került. Az első szakasz az állam feladatául szabja a „terrorcselekmények megelőzését és megbüntetését, különös tekintettel az emberrablásra, a gyilkosságra, illetve más erőszakos cselekedetekre illetve az ezen a cselekményekkel összefüggő zsarolásra, amelyek olyan személyek élete és a testi épsége ellen irányulnak, akiknek megkülönböztetett védelme a nemzetközi jogból fakadóan az állam kötelessége.”. A cselekmé-

nyek „előre megfontoltan elkövetett nemzetközi jelentőségű bűntettek tekintet nélkül az indítékra” – szól a második cikk. Kiemelendő, hogy az egyezmény nyitott, mivel nem tartalmaz definíciót, lehetővé téve a csatlakozó államoknak a pontosítást, nem különben a szigorítást a végrehajtás során. A példálózva meghatározott bűncselekményi kör a nemzeti jogokban bővíthető tehát, de kizárólag a védett személyek speciális alanynyi körére korlátozva.

2002-ben jött létre az *amerikaiaközi terrorellenes egyezmény*, amely nem követeli meg az államoktól, hogy üldözzenek bármely *sui generis* terrorcselekményt, és nem is határozza meg a terrorizmus fogalmát. Első cikkében a „terrorizmus megelőzését, megbüntetését és felszámolását” tűzi ki célként, továbbá az államokat kívánja ösztönözni a már meglévő egyezmények elfogadására és végrehajtására.

Európai Unió

Az Európai Tanács 2001. szeptember 21-i rendkívüli ülésén kijelentette, hogy a terrorizmus valódi kihívás a világ és Európa számára, és hogy a terrorizmus elleni küzdelem az Európai Unió elsődleges célja lesz. Az Egyesült Nemzetek Szervezetének Biztonsági Tanácsa 2001. szeptember 28-án elfogadta a terrorizmus elleni küzdelmet, és különösen a terrorizmus finanszírozása elleni harcot szolgáló széles körű stratégia megállapításáról szóló, 1373 (2001) határozatot. Az Európai Unió Tanácsa 2001. október 8-án megerősítette az Európai Unió és tagállamai eltökéltségét, hogy az Egyesült Nemzetek égisze alatt, összehangolt módon, teljes mértékben részt kívánjanak venni a terrorizmus elleni világméretű koalícióban. Az Európai Tanács 2001. október 19-én kijelentette, hogy eltökélte a terrorizmus minden formája elleni küzdelemre a világ minden táján, és hogy továbbra is mindenféleképpen folytatja erőfeszítéseit a nemzetközi közösség terrorizmus elleni küzdelmet célzó koalíciójának erősítésére, például a terrorizmus elleni fellépésért felelős operatív szolgálatok (Europol, Eurojust, hírszerzés, rendőri szervek, igazságügyi hatóságok) közötti fokozott együttműködés révén. A terrorizmus leküzdésére vonatkozó különös intézkedések alkalmazásáról szóló, 2001. december 27-i 2001/931/KKBP tanácsi közös álláspont [3] 4. cikke előírja, hogy a tagállamok a büntetőügyekben folytatott rendőrségi és igazságügyi együttműködésen keresztül, az Európai Unióról szóló szerződés VI. címének keretében a lehető legnagyobb mértékű támogatást nyújtják egymásnak a terrorcselekmények megelőzése és leküzdése terén. Az ilyen támogatás a tagállamok meglévő hatáskörén alapul, az Európai Unió jogi aktusainak, és a tagállamokra kötelező más nemzetközi megállapodásoknak, intézkedéseknek és egyezményeknek megfelelően, és teljes mértékben kihasználja azokat. A segítséget a tagállamok nemzeti jogszabályai – különösen a nyomozás titkosságára vonatkozók – szerint nyújtják.²⁵

A terrorizmus elleni küzdelemről szóló, 2002/475/EK-tanácsi kerethatározattal az Európai Unió Tanácsa azzal a céllal definiálja terrorcselekményeket, hogy lehetővé tegye

az európai szintű együttműködést.²⁶ Az ehhez szükséges harmonizációs intézkedéseket a kerethatározat 11. cikke szerint a tagállamok 2002. december 30-ig teszik meg, illetve továbbítják a tanács főtítkárságának és a bizottságnak azoknak a rendelkezéseknek a szövegét, amelyekkel az e kerethatározatból fakadó kötelezettségeket a nemzeti jogukba átültetik.²⁷ A kerethatározat nem korlátozódik a nemzetközi terrorizmusra, kiterjed a belföldi, illetve uniós terrorizmusra, és széles körű extraterritoriális joghatósággal ruházza fel a tagállamokat.²⁸ A kerethatározat kiemeli a terrorizmust a „szokványos” bűncselekmények köréből az elkövetők céljainak és indítékainak középpontba állításával:

„a nemzeti jogban bűncselekményként meghatározott azon szándékos cselekmények terrorista bűncselekményekké nyilvánítására, amelyek az elkövetés módja vagy összefüggéseik folytán egy államot vagy nemzetközi szervezetet komolyan károsíthatnak, ha azokat azzal a céllal követik el, hogy:

- a lakosságot komolyan megfélemlítsék, vagy
- állami szervet vagy nemzetközi szervezetet jogellenesen arra kényszerítsenek, hogy valamely intézkedést tegyen vagy ne tegyen meg, vagy
- egy állam vagy nemzetközi szervezet alapvető politikai, alkotmányos, gazdasági vagy társadalmi rendjét súlyosan megzavarják vagy lerombolják”.²⁹

A legtöbb jogrendszerben az indíték irreleváns a politikai felelősség megítélésénél, ám itt eltérő megközelítésről van szó. Ugyanis a kerethatározat szembehelyezkedik az Európai Parlament egy 1996-os határozatával, amelynek értelmezésében a terrorizmus olyan erőszak vagy azzal való fenyegetés, amelynek célja a „terror államának kialakítása”, olyan indítékból, ami „szeparatizmusból, extremista ideológiából, vallási fanatizmusból vagy szubjektív irracionális tényezőkből fakad”.³⁰ A kerethatározat meghatározása szerinti indítékot a tiltott cselekmények mögött meghúzódó különleges célként, és nem szélsőséges politikai vagy vallási okként kell értelmezni.

A kerethatározat definíció nagy hasonlóságot mutat a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról, New Yorkban, 1999. december 9-én elfogadott ENSZ-egyezmény³¹ meghatározásával,³² de szűkíti azt, mivel komoly megfélemlítésről és jogellenes kényszerítésről szól. Az értelmezési technikák miatt a távlatok eltérők lehetnek, ám tény, hogy a kerethatározat – sem – vonja a védett alanyi körbe a nem kormányzati szervezeteket, illetve más nem nemzetközi csoportokat.

A meghatározás általános része után felsorolják az egyes tiltott cselekményeket, amelyek öt csoportba tömöríthetők: személy elleni, vagyon elleni, fegyveres cselekmények, egyéb szándékos cselekmények és az ezen cselekmények elkövetésével való fenyegetés. Ez a felosztás körvonalazódik a terrorizmus leküzdésére vonatkozó különös intézkedések alkalmazásáról szóló, 2001. december 27-i 2001/931/KKBP-tanácsi közös állásponthoz is.

Meg kell említeni, hogy a kerethatározat szól a terroristacsoportokhoz kapcsolódó bűncselekményekről, illetve a 2001/931/KKBP-tanácsi közös állásponthoz azonosan defini-

álja magát a terroristacsoportot.³³ Továbbá a kerethatározat értelmében minden tagállam megteszi a szükséges intézkedéseket, hogy a következő szándékos cselekmények büntethetőségét biztosítsa: terroristacsoport irányítása, illetve részvétel terroristacsoport tevékenységében, beleértve információk vagy anyagi források szolgáltatását, vagy a tevékenység bármilyen módon történő finanszírozását is, annak tudatában, hogy ez a részvétel hozzájárul a terroristacsoport büntetendő cselekményeihez. A szándékos elkövetés kapcsán megjegyzendő, hogy így a bűnösség, mint a büntetés kiszabhatóságának egyik előfeltétele fennáll, de ez nem feltétlenül jelent önkéntességet az elkövető részéről.

Az állami védekezés és a 22-es csapdája

Állam kontra terrorizmus

A kétpólusú világrendszer felbomlása után az államok mellett a nemzetközi rendszer részeivé, ezáltal a világesemények mozgatórugóivá váltak a nemzetközi terrorszervezetek. Ezek a terrorszervezetek a többi nemzetközi szereplőhöz hasonlóan racionálisan cselekszenek,³⁴ mérlegelik cselekedeteik várható hasznait és költségeit annak érdekében, hogy minél nagyobb hatékonysággal ériék el céljaikat. Mint arra Alexander Cooley is utal, „a nemzetközi rendszer szereplőinek legfőbb célja, hogy megőrizték vagy javítsák a nemzetközi rendszerben elfoglalt pozíciójukat, illetve hogy biztosítsák a jövőbeli terveik megvalósíthatóságát.”³⁵ Ezáltal tehát létrejön egy verseny, amelyben a nemzetközi szereplők célja a versenyben való maximális megfelelés. Ez a terrorizmus és az állam viszonyában erőszakspirál – Korinek megfogalmazásában „irracionális öngerjesztő kényszerspálya”.³⁶

A nemzetközi rendszer szereplőinek a saját biztonságuk növelésére tett erőfeszítései a másik szereplő biztonsági érzetének csökkenését eredményezik. Mindez válaszok-visszonválaszok sokaságát vonja maga után.

A terrorista szervezetek aktivitása az államok biztonságérzetének csökkentésével azokat terrorelhárítási akcióik növelésére sarkallja. Ez viszont arra kényszeríti a terroristákat, hogy egyre fejlettebb, egyre pusztítóbb fegyvereket vessenek be. Összefoglalva: az intézkedések megtétele csak azt vetíti elő, hogy a későbbiekben még jelentősebb intézkedéseket kelljen foganatosítani, ami az „ördögi körből” való kilépés nélkül végelemláthatatlan fegyverkezési versenyt indíthat el.

A terrorizmussal foglalkozó kutatók rámutattak arra, hogy az igazi veszélyt nem maguk a merényletek, hanem a megelőzésüket szolgáló állami intézkedések jelentik a liberális demokráciákra. Mint ahogyan Townshend is megjegyzi: „a terrorizmus kiváltotta reakciók legfőbb kockázata valószínűleg az utánzás kényszere.”

Érdemes vizsgálat tárgyává tenni, hogy erre a problémára a diktatórikus berendezkedésű országok a liberális demokráciáktól mennyiben eltérő válaszokat adnak.

Iránban például a kormányzervek 1979 után válogatás nélkül gyilkoltak s kínzással csikartak ki számukra fontos információkat, sőt az orvosi segítséget is megtagadták a terroristáktól.³⁷ Az emberi jogok ilyenén való lábbal tiprása azonban a demokráciákban nem járható út. A fellépést pont azok a jogok és garanciák korlátozása teszi lehetetlenné, amelyek alaptörvényekben való belefoglalásával magát a liberális berendezkedést védik. A demokráciák fő ismertetőjelei tehát – mozgásszabadság, egyesülési szabadság, a hatalom jogi korlátai, a nyitottság, a tolerancia, a törvényesség, az emberi élet magas értéke, valamint a szólásszabadság – amelyeket az alkotmányok garantálnak, mind olyan eszközök, amelyek veszélybe kerülése, az állam és a társadalom viszonyának rosszabbodásával, a terroristák malmára hajtja a vizet.

A terrorizmus elleni harcban az állami hatalom erősítése tehát a fentiek tükrében nem a megfelelő megoldás. A másik pólus, ha az állam „visszadobja a kesztyűt”. Ezt a kutatók szintén nem tartják megfelelő megoldásnak. Townshend szerint a terroristák éppen a lét- és vagyónbiztonság iránti elemi igényre és aggodalomra játszanak rá.³⁸ A félelem és az tudat, hogy az állam képtelen polgárait a merényletektől megvédeni, az állami tekintély degradálódásával, az iránta táplált bizalom elvesztésével magának az állami hatalomnak a fennállását veszélyezteti. Az állam tehát csapdahelyzetbe került.

A terrorizmus elleni harc és az emberi jogok

A terrorizmus elleni küzdelem szükségszerűen együtt jár az emberi jogok korlátozásával. A megfelelő „harchoz”, megfelelő eszközök kellene, s ezek nem léteznek áldozatok nélkül.

Townshend a hírszerzés és az információ birtoklásának relációjában állít fel egy központi paradoxont. A legtöbb különleges terrorellenes intézkedés visszaélés nélküli alkalmazása – gyanúsítottak őrizetbe vétele, valamint bűnözők elfogása – csak akkor történhet meg, ha a bűnüldöző szervek pontos adatokkal rendelkeznek. Ezeket az adatokat azonban csak az emberi jogok korlátozásával, például különféle megfigyelő és hírszerző rendszerek kiépítésével lehet beszerezni, de ezek a társadalom egészéről szolgáltatnak információkat.³⁹

Tragikus következmény a jogegyenlőség és a diszkriminációellenes szabályok eddig kialakított értékrendszerével szembe menő tendenciák, például a terrorizmus elkövetőivel azonos etnikumba, nemzetiségbe tartozóknak, az „arab külsejűeknek” (arabok, indiaiak, szikhek), akik egyébként a békés civil szféra tagjai, hátrányba kerülése. Mindez többek között megjelenhet a munkavállalás terén, de szélsőséges formában a befogadó nép merényletek utáni ellenséges közhangulatban való radikális megnyilvánulásaiiban is.

Egy másik veszélyforrás az adatvédelem és a képmás- és hangfelvétel oltalmához fűződő törvényi garanciák feltörése, a privát szférába való behatolás. A nyomozási technika fejlődésével a megfigyelés a különböző lehallgatásokon keresztül kiterjed az érintett személy telefonbeszélgetéseire, levelezésére, az általa nézett internetes oldalakra.

A célszemélyről minden kívánt adat összegyűjthető. A veszély ezzel az, hogy ennek a terroristákon kívül bárki az alanya lehet, mivel a korlát lebontásával a nyomozó szervet csak utólagosan lehet felelősségre vonni, de a nyomozás érdekeire való hivatkozással az könnyen kimentheti magát. Ebből következően a társadalom minden tagja, minden aspektusból, korlátlanul megfigyelhető. Ezt támasztja alá az angliai eset. Anglia 1994, a londoni IRA-robbantás után több millió biztonsági kamerát helyezett el a közterületeken. Ezek az esetleges terrorcselekmények és egyéb bűnözések megfigyelésén túl (aminek pozitív hatásai vannak a bűnözés visszaszorításban, mivel a bűnüldöző szervek ilyenén erősödése elrettentő erejű, az elkaphatatlanság illúziója ezáltal szertefoszlik) lehetőséget adnak a kamera túlololdalán ülők számára a társadalom tagjai magánéletének bepillantásába is. Ezen változások legnagyobb veszélye, hogy általánossá válnak, valamint több retrográd folyamat kiindulópontjai lesznek.⁴⁰

Miklósi Zoltán is elismeri elemzése elején a kényszerű intézkedések jogosultságát. Szerinte sokak a terrorizmus emberi életre számottevő mértékben megnőtt veszélye miatt jogosnak érzik a veszély visszaszorításának céljából a szabadságjogok átmeneti vagy tartós korlátozását, feltéve, hogy a cél más, szabadságkorlátozást nem igénylő eszközzel nem érhető el. Megjeleníti azonban ennek hátulütőjét is. A vita nem azt övezi, hogy ezekben a jogos helyzetekben ezen eszközök legalitást nyernek, hanem azt, hogy ki határozza meg, hogy mikor állnak fenn azok a jogos helyzetek, amelyek indokoltá teszik a szabadságkorlátozást a terrorizmus elleni harc jegyében.⁴¹

Townshend elemzése alapján bármely intézkedésnél a nemzetbiztonságra hivatkozás lehetetlenné teszi a hatalom nyilvános elszámoltatását. A kormányzat nyílt felelősségre vonási lehetősége nélkül nem létezhet liberális demokrácia. A terrorellenes intézkedések alapjaiban kezdhetik ki az alkotmányt, s ezzel a kormányzat legitimitását ássák alá.⁴²

A hadsereg bevetésének kérdései

A terrorizmus elleni harc háborúvá avanszálása a 2001. 09. 11. utáni sokkra való reagálásként George W. Bushnak, az Egyesült Államok elnökének a beszédeiből került a köztudatba. A „20. századi gyilkos ideológiák örökösei” ellen totális háborút hirdetett: „Minden rendelkezésünkre álló eszközt, a diplomácia minden fortélyát, a CIA valamennyi információját, a törvény-végrehajtási módszereket, a gazdasági befolyás minden elképzelhető formáját, a háborúk összes fegyverét bevetjük.” Másik beszédeben már a világ összes országát véleménynyilvánításra és harcban való csatlakozásra kötelezte: „A világ minden térségében el kell most dönteni, velünk vannak, vagy a terroristákkal. Ettől a naptól kezdve, valamennyi ország, amely továbbra is bújtatja vagy támogatja a terroristákat, vagy támogatja a terrorizmust, az Egyesült Államok ellensége.”⁴³ Az „aki nincs velünk, az ellenünk van” politikájával tehát egy offenzív és minden államot válaszút elé állító agresszív harcot indított el.

Miután Bush elnök meghirdette a terrorizmus elleni háborút, hadba hívta a NATO-t. A washingtoni szerződés V. cikkelyére hivatkozott, amely kimondta, hogy a szövetség valamely tagja ellen intézett támadást a többi tagállam a saját maga elleni támadásnak tekinti. Afganisztán ellen Bush a kollektív védelem intézményére hivatkozott.⁴⁴

Alapos vizsgálatra szorul, hogy a CNN által az új helyzetet aposztrofáló „America's new war”⁴⁵ milyen következményeket vonhat maga után. A hadsereg terroristák elleni bevetése – amelyet a rendvédelmi szervek kötöttségei miatti tehetetlensége következtében tekintenek jogszerűnek –, azonban felveti a terrorrelhárítás alapelveinek újragondolását. Ezek azon alapszanak, hogy a terrorizmus a bűnözés része, ebből következően, mint minden bűnfajtahoz hasonlóan, a terrorizmus elleni fellépés a rendvédelmi szervek feladata. A rendvédelmi tevékenység pedig büntetőjogi és büntető eljárásjogi alapokon nyugszik. A terroristák bűnözők, tehát minden demokratikus jogállami normának megfelelően a rendvédelmi szervek feladata felderítésük, elfogásuk és ellenük a nyomozás lefolytatása. Az igazságszolgáltatás szerveinek kötelessége a vádemelés, a bírósági eljárás, valamint a büntetés végrehajtásának foganatosítása is. Ezek a szűrők az ártatlanság vélelmének, valamint az igazság felderítésének és a jogsérelmek következményeinek szabályozott orvoslásán alapulnak. Ezek a szűrők azonban az új, ismeretlen ellenség ellen lelassítják és megbénítják a védekezés lehetőségeit. Amíg a rendvédelmi szervek nem tudnak fogást találni a terrorizmuson, addig az általuk védett társadalom kiszolgáltatott biztonságilag, így ez okot ad a hadsereg bevetésére, s az ennek jogossága-jogtalansága körüli viták és elemzések további folytatására.

Az igény megteremti tehát a hadsereg bevetésének gondolatát, azonban ennek veszélyeitől sem szabad eltekintünk. A hadsereg terroristák elleni fellépésével megnő a lehetősége annak, hogy jogi meghatározottságában nem a büntető anyagi és büntető eljárási jog, hanem a hadijog, a katonai jog érvényesül. A terrorista pedig ebben az aspektusban nem bűnöző, hanem harc képtelenné teendő, végső soron megsemmisítendő ellenség. A terrorista elfogása ezek után a katonai eszközök és szabályok dominanciájával, a hagyományos elitelti státus helyett a sokkal hátrányosabb életkörülményeket eredményező hadifogoly státust teremti meg.

Finszter Géza további aggályokat vet fel. Szerinte hibás az előidézett veszélyekre hivatkozva a katonai és a rendészeti beavatkozások közti különbségeket felszámolni. A bűncselekmény hadüzenetként való felfogása felment a bizonyítás kötelezettsége alól, és korlátlaná teszi a megtorlás eszközeinek alkalmazhatóságát. Ezt egy kellő erővel rendelkező hatalom megteheti, de ennek következményei aggályosak. A fellépés jogállami elvei, a szükségesség és az arányosság betartása, azonban a veszély nagysága miatt nem korlátozhatják a titkos beavatkozások mértékét. Ez szükségszerűen a civil közeg kíméletének felrúgásával jár.⁴⁶

A hadsereg a háború eleme, alkalmazása csak annak körülményei között képzelhető el. A terrorizmus azonban egy újfajta „háborús” konfliktust teremtett. Megfelelő állam-

mal és területtel nem rendelkezik. Ebből egyrészt az következik, hogy nem kell saját állampolgárainak és lakosainak védelmében a hadiszabályokat betartania, ami az államot jellemzi, így korlátlan eszközökkel harcolhat. Másrészt nincs pontos frontvonal, ahol meg lehetne vívni vele. Fantomítása az ellene való küzdelem megnehezítésével elhúzza a harcot, emellett az állandó veszélyeztetettség és az elkülönült csatater hiánya a front színterét kitérítve az államok egész területére. A békében így elkerülhetetlenné válik egyfajta hadiállapot kinyilvánítása, ami a hadsereg állandó jelenlétével és általa túlzott állami erőfölénnyel jár. A veszély elhárítása érdekében minden más háttérbe szorul, ami szükségszerűen áldozatokat von maga után.

Kurta Gábor nyugalmazott ezredes szükséges és mindent átfogó jogi szabályozást sürget a terrorizmus ellen, az állampolgári jogok korlátozása árán is több jogot adna a terrorizmust elhárító szervek kezébe. Bizonyos intézkedések megtétele azonban súlyos kérdéseket vet fel. Feláldozható-e békés állampolgárok élete a többiek életének megóvása érdekében? Egy World Trade Centerhez hasonló támadásnál joga van-e a hatalomnak lelőni egy eltérített polgári gépet, mely lépéssel ártatlanok százait áldozná fel ugyan, de megmenthetné vele ezrek életét. A katonai szakértő véleménye, hogy bizonyos kritikus helyzetekben teljes cselekvési szabadságot kell adni a bűnüldöző és elhárító szerveknek.⁴⁷

Felvetődik tehát a tragikus kérdés, a társadalom az államnak vagy a terrorizmusnak szolgáltatassa-e ki magát? A cselekvések eredményeinek ambivalenciája megteremti a 22-es csapdáját. A terrorizmus, az állam bármelyik utat is választja az ellene való fellépésben, szükségszerűen eléri a célját.

Az elfogott terroristákkal szembeni bánásmód kérdései

Az elfogott terroristákkal szembeni bánásmóddal kapcsolatban napvilágot láttak olyan elméletek, amelyek a terroristákat már nem hagyományos bűnözőként, hanem hadviselő félként kezelik. Ebből következően érdemes vizsgálat tárgyává tenni, milyen változásokat idézne elő, ha az elfogott terroristákat hadifoglyokként kezelnénk.

Az 1949-ben elfogadott genfi egyezmények rendelkeznek a hadra kelt felek sebesültjeiről, a polgári lakosság védelméről, valamint a hadifoglyokkal való bánásmódról. Az egyezmények azon az elven alapulnak, hogy a hadviselésben közvetlenül részt nem vevő féllel emberségesen kell bánni. A túzszedés, a kínzás és a védett személyek elleni represszália tiltottá vált.⁴⁸

A harmadik genfi egyezmény a hadifoglyokra vonatkozó szabályok átfogó kódexe. Pontos meghatározza, hogy kivel szemben kell e szabályokat alkalmazni. A grammatikai felszabadító mozgalmak gerillaháborúiban azonban megteremtették a definíció megváltoztatásának igényét, hogy a hadifoglyokra vonatkozó szabályok szélesebb körrel szemben legyenek alkalmazhatók. Az egyezmény kimondja: a hadifoglyokat tilos megfenyegetni, bántalmazni, bármiféle kellemetlen vagy hátrányos bánásmódnak kitenni,

még akkor sem, ha a válaszokat megtagadják. A fontos információk kikényszerítésére így nem lehet fizikai vagy lelki erőszakot alkalmazni. Ez azonban szinte lehetetlenné teszi egy elfogott terroristánál, ha a hadijog szabályait is alkalmazzuk rá – egyébként a büntetőeljárás szabályai sokkal szigorúbbak; a hallgatás joga nem tagadható meg senkitől –, hogy általa a terrorszervezet többi tagját is azonosítsák.⁴⁹

Lattmann Tamás szerint ahogy a terrorizmus elleni fellépés egyre jobban a fegyveres konfliktus formáját ölti, a nemzetközi hadijog alkalmazandóvá válik, ennek a joganyagnak az előírásai lesznek a meghatározók. A hadijog az egyes emberek számára különböző szintű és jellegű védelmet biztosít. A nemzetközi hadijog két státust különít el, a harcost (*combatant*) és a nem harcost (*non-combatant*). Az előbbi, aki jogosult részt venni közvetlen ellenségeskedésben és ottani tetteiért, ha megfelelnek a hadijog szabályainak, később nem vonható felelősségre. Az utóbbi az erőszak minden formájától tartózkodni köteles, persze leszámítva az önvédelem körét. Fogsásba esés esetére mindkét személyi kategória védelemben részesül, az előbbi a harmadik, az utóbbi a negyedik genfi egyezmény alapján. Ha valakivel szemben megtagadják az egyik egyezmény alkalmazását, akkor a másik egyezmény szabályai az irányadók.⁵⁰

Ebben a rendszerben okozott zavart Amerika, amikor az afganisztáni harcokban elfogott terroristákat jogellenes harcosnak (*unlawful combatant*) minősítette, megtagadva irányukban a harmadik és a negyedik genfi egyezmény biztosította védelmet. Kimondta, hogy a terroristák nem állami katonák, ezért nem is harcolhattak volna. Az általa meghatározott személyek kiestek a védelem köréből, ezzel Washington a korábban kialakított jogi korlátokat törte fel.⁵¹

A következő eset jól példázza, milyen veszélyeket rejt magában a folyamat. Az amerikai állampolgárságú José Padillát 2002-ben vette őrizetbe a chicagói repülőtéren az FBI, hivatkozva arra, hogy Padilla hadviselő az Egyesült Államok és az Al-Káida közötti „háborúban”. Ebben az esetben a fellépő hatóságoknak nemcsak arra lett volna joguk, hogy letartóztassák, hanem arra is, hogy figyelmeztetés nélkül megöljék a repülőtéren. Padilla esetében az amerikai kormány a bűnüldöző szervezeteknek háborús jogszítványokat adott.⁵²

Megvan a veszélye annak, ha a bűnüldöző szervek kezébe minél több lehetőséget adunk a háborús szabályok alkalmazására, mert féltő, hogy azokat nemcsak kivételes esetekben, hanem a közönséges bűnözőkkel szemben is alkalmazni fogják, lévén, hogy sokkal kevésbé van megkötve a kezük, ezért könnyebben tudnak fellépni. Másrészt ha megadjuk a hatalomnak azt a lehetőséget, hogy radikális intézkedései jogszerűségét csak utólag kelljen igazolnia, előzetes bejelentés nélkül olyan cselekményeket hajthat végre, amelyeket majd a későbbiekben úgyis kimagyaráz valahogy.⁵³

Osszefoglalva, óriási veszélyforrás a büntető igazságszolgáltatási rendszer „negatív reformációja”. A büntető eljárási garanciák terroristákkal szemben való megtagadása kihat az egész társadalomra. Ez abból eredeztethető, hogy „a terrorizmussal

gyanúsítottak jogai a mi jogaink is”.⁵⁴ Ez egyrészt a következő szempontból releváns. Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata⁵⁵ szerint minden ember egyenlő, és fajra, nemre, színre, nyelvre, vallásra, politikai véleményre tekintet nélkül egyaránt jogképes. Mindenkinek joga van arra, hogy jogképességét bárhol elismerjék. A jogképesség integráns részei a személyhez fűződő jogok és az alkotmányos alapvető jogok (emberi jogok). Minden ember alapvető joga a bírósághoz való fordulás joga, amelytől nem lehet megfosztani. Az alkotmányok biztosította garanciák, az ártatlanság védelme, a tisztességes eljáráshoz való jog egyrészt a lehető „legigazságosabb” ítélezést célozzák, azonban rendkívül mód lelassítják a büntetőeljárást.

Ezen jogok megtagadása a terroristák esetében így az ő jogképességükből eredő jogosultságok alkalmazását teszi lehetetlenné. Mindezekből következően megborul az általános jogképesség és emberfogalom.

A 9/11-es fordulópont kezelése

2001. szeptember 11., kedd. Ez a dátum nemcsak több ezer ártatlan civil megölésének fájó emlékét juttatja eszünkbe, hanem egyben annak fenyegető előidézése is, hogy megváltozott az amerikai élet szerkezete. Amerika területe szeptember 11. előtt relatíve mentes volt a külföldi támadásoktól. Igaz, addig is rengeteg kimondhatatlan dolgot tettek a terroristák, de nem követtek el ilyen kegyetlen és pusztító cselekményt, s ez a tény vitathatatlanul rámutatott az Egyesült Államoknak egy újfajta sebezhetőségére.

Válaszok az ENSZ Biztonsági Tanácsában

Új helyzet állt elő, amelyre az Egyesült Államok egy már korábban is körvonalazódó fellépéssel reagált. Az akkor először megválasztott George W. Bush már a választási kampányában is forradalmi változásokat ígért az amerikai védelmi politikában. Ez megmutatkozott már egy 2000 szeptemberében elkészült, *Amerika védelmének újjáépítése* címet viselő jelentésben, amely ideológiai alapot kívánt teremteni az Egyesült Államok 21. századi vezető katonai pozíciójának további biztosításához. A jelentésben olvasható többek között ez a kijelentés: „az átalakítás folyamata még forradalmi változások esetén is feltehetően hosszadalmas lesz, hacsak be nem következik egy azt felgyorsító katasztrofális esemény, egyfajta új Pearl Harbor.”⁵⁶ Az új koncepció a Bush-doktrínában és a nemzetbiztonsági stratégiában jelent meg, amelyek kimondták, hogy végzetes lehet bevárni egy esetleges támadást, azt meg kell előzni.⁵⁷ Az kiadott nyilatkozatokban a három „T” (*terrorism, tyrants, technology*) került megjelölésre, mint fő veszélyforrás, amelyekkel szembeni fellépésként a megelőző csapás alkalmazását helyezték kilátásba. Az Egyesült Államok stratégiája mindenekelőtt a négyévenkénti védelmi felülvizsgálat (*Quadrennial Defense Review*), a nemzetbiztonsági stratégia (*National Security Strategy*), a

tömegpusztító fegyverekkel kapcsolatos nemzetbiztonsági stratégia (*National Security to Combat Weapons of Mass Destruction*) és a nemzeti katonai stratégiai terv a terrorizmus elleni háborúra (*National Military Strategy Plan for the War on Terrorism*) dokumentumaiban jelenik meg. A nemzetbiztonsági stratégia következtetésként közli: „Az Egyesült Államok sokáig fenntartotta a megelőző csapás lehetőségét a nemzetbiztonságunkat fenyegető megfelelő nagyságú fenyegetés elhárítására. Minél nagyobb a fenyegetés, annál nagyobb a tétlenség kockázata – és annál kényszerítőbb erejű érvek szólnak a védelmünket szolgáló megelőző intézkedések meghozatala mellett, még ha az ellenség támadásának helye és időpontja körül bizonytalanságok is vannak. Ellenfeleink ilyen ellenséges cselekedeteinek megakadályozására vagy megelőzésére az Egyesült Államok megelőző intézkedéseket hoz, ha szükséges.”⁵⁸ A megelőző csapást taktikai elemként fel lehet használni adott esetben – s a hadtörténelemben számos példát lehet erre találni –, ám stratégiaként már megkérdőjelezhető a jogosultsága.⁵⁹ Az új doktrína célja a terrorizmus megfékezése előzetes, preventív eszközökkel, amelyek elsősorban nem is a terrorcselekményekért közvetlenül felelős egyének, sokkal inkább az őket – feltételezhetően (sic!) – támogató államok (közismert magyar kifejezéssel: haramiaállamok) ellen irányulnak. A doktrína elnevezése is elgondolkodtató, ugyanis egy újfajta háború deklarálását feltételezi a kifejezés, s ez a nemzetközi jog, azon belül a fegyveres összeütközések jogának önkényes módosítását és kiterjesztését is előre vetíti.⁶⁰ A Bush-adminisztráció terrorizmus elleni háborújának törvényessége az ENSZ alapokmányához kötődik. A VII. fejezet tartalmaz két speciális cikkelyt, amelyek arról szólnak, hogy a nemzeteknek milyen feltételek mellett adható felhatalmazás az erő alkalmazására. Az 51. cikkely szerint az államok természetes joga az egyéni vagy kollektív önvédelem, abban az esetben, ha az ENSZ bármely tagját támadás éri, a 42. cikkely pedig jogot biztosít a légi, tengeri vagy szárazföldi erők felhasználására a nemzetközi béke és biztonság helyreállításának érdekében. „Abban van még vita a nemzetközi jogászok között, hogy önvédelemre csak az ENSZ-alapokmány 51. cikk szerint, vagyis fegyveres támadás esetén van-e joga az államnak, vagy más, kisebb intenzitású sérelemre válaszol is. Abban azonban egyetértenek, hogy ha az önvédelem fegyverhasználattal és erőszak alkalmazásával jár, akkor annak az alapokmánnyal összhangban kell bekövetkeznie, azaz nem lehet megelőző fegyveres csapás, és csak akkor kerülhet rá sor, ha a védekezőt fegyveres támadás (nem pedig egyéb szuverenitássértés) érte.”⁶¹ Az alapokmány 51. cikke szerinti önvédelemhez való jog fennállásának estén túl a nemzetközi jog a Biztonsági Tanács kifejezett (tehát nem hallgatólagos) felhatalmazása esetén engedi meg a fegyveres erő alkalmazását. Az Egyesült Államok kormánya elismerte a megelőzés vagy megelőző intézkedés többoldalú – az ENSZ Biztonsági Tanácsán keresztül történő – legitimitásának nyilvánvaló kívánatosságát. Az erre vonatkozó határozat, mint a nemzetközi béke és biztonság veszélyeztetésére adott reakció, bírt volna legitímáló erővel. De mi is állt az ENSZ BT 2001. szeptember 12-én hozott 1368-as számú határozatá-

ban? A határozat három bevezető szakasza megerősíti az ENSZ céljait és elveit, kijelenti, hogy a BT eltökélt a nemzetközi békét és biztonságot fenyegető terroristatámadások elleni harcra, és elismeri az egyéni és kollektív önvédelem természetes jogát. A szöveg öt érdemi pontjából – a tervezett támadás szempontjából – az utolsó a legfontosabb: [A BT] „kifejezi készségét, hogy minden szükséges lépést megtegyen a 2001. szeptember 11-i terroristatámadásra válaszul, és hogy harcoljon a terrorizmus valamennyi formája ellen, összhangban az ENSZ alapokmányából fakadó kötelezettségeivel.”⁶² Az önvédelmi célzat előtérbe helyezése azon a megfontoláson alapul, hogy a Biztonsági Tanács esetleges „felhatalmazó határozata” esetére Franciaország és Oroszország is kilátásba helyezte, hogy élne vétőjogával, azaz kifejezetten nem járulna hozzá a fegyveres erő alkalmazásához. A határozat elismerte az egyéni és kollektív önvédelem jogát, de nem került megemlítésre Afganisztán mint állam, amely ellen az Egyesült Államok jogosult lett volna fellépni. Megjegyzendő azonban, hogy a nemzetközi közösségnek nem hathatott az újdonság erejével Afganisztán megjelölése, hiszen a Biztonsági Tanács több korábbi határozatában⁶³ szerepel a tálib rezsimnek a terrorizmussal szembeni támogató hozzáállása. A Bush-adminisztráció azonban leszögezte, hogy „nem fog különbséget tenni a cselekményeket elkövető terroristák és az őket befogadók között”.⁶⁴ A 1368-as határozat inspirálóan hatott az Egyesült Államok jogalkotására is: a *Patriot Act* és a már említett *nemzetbiztonsági stratégia* nemzetközi jogi kérdéseket vont a belső jog területére, amely a nemzetközi jog relativizálódásának irányába mutat. Ez továbbá azzal is jár, hogy a kollektív biztonság marginalizálódik a terrorizmusra adott válaszok tükrében, besorolódik egy erőteljes állam érdekei alá, ami mellett a Biztonsági Tanács csendben háttérbe szorul.

A Biztonsági Tanács 2001. szeptember 29-én a világszervezet mind a 189 tagállamára kötelező határozatot hozott a terrorizmusról. A 1373. számú határozat megfogalmazásán érződik, hogy ismételten kompromisszumot kellett kötni az egyhangú elfogadás érdekében. Így kijelenti, hogy a New Yorkban, Washingtonban és Pennsylvániában elkövetett terrortámadások, valamint a nemzetközi terrorizmus bármilyen aktusai „veszélyt jelentenek a nemzetközi békére és biztonságra”. Az egyéni és kollektív önvédelem jogának ismételt megerősítése is megtörtént – de válaszcsepás említése nélkül! –, összhangban az ENSZ alapokmányával és az 1368-as határozattal. A tanács kifejezésre juttatta aggodalmát is „az intoleranciából és extrémizmusból eredő terrorizmus” különböző térségekben elszaporodó megnyilvánulásai kapcsán. A határozat rendelkező része széles körű kötelezettségeket állapít meg az összes tagállamra a terrorizmus finanszírozásának megelőzése és felszámolása, a terrorcselekmények megfelelő büntetése, a terroristák menedékkérélmének elutasítása és a többi tagállammal való büntetőeljárás és nyomozati együttműködés terén. A határozat utal még a nemzetközi terrorizmus és egyéb nemzetközi bűncselekmények összefonódásaira, továbbá életre hív egy a végrehajtásért felelős nemzetközi bizottságot (*Counter-Terrorism Committee*), szankciókról azonban nem rendelkezik.

Végül idézni kívánunk Judge Kooijmans, a Hágai Nemzetközi Bíróság bírójának különvéleményéből,⁶⁵ amely szerint a „Biztonsági Tanács minden további meghatározás nélkül minősítette veszélyesnek a nemzetközi terrorcselekményeket a nemzetközi békére és biztonságra..., anélkül hogy ezeket a terrorcselekményeket bármely államnak tulajdonította volna.”⁶⁶

Egyensúlyozás biztonság és szabadság között

A támadások hetében a biztonsági intézkedések új, magasabb szintre helyeződtek. Az Egyesült Államok védelme erősítésre szorult, hírszerzési és jogi téren egyaránt. A biztonsági szolgálatok azon kudarcra, miszerint a mutatkozó jelek ellenére sem tudták megakadályozni a repülőgépek eltérítését, majd több célobjektumba történő becsapódását, azon hibára vezethető vissza, hogy a tradicionális szervezeti felépítés és eljárás mód megújítása túl sokáig váratott magára. A válaszokról tömören a következő megállapítás tehető: az intézkedések körültekintő megtervezése és a hatásfok növelése lényegében egyensúlyozás a biztonság és a szabadság között.⁶⁷

2001. október 25-én elfogadták a *Patriot Act*-et,⁶⁸ amely lényegében egy a terrorizmus megfékezése érdekében hozott prevenció intézkedéssorozat, számos nemzetközi jogi tárgyú rendelkezéssel. Egy évre rá elfogadták a belbiztonsági kormányhivatal felállítását érintő, majd 2003 májusában a terroristafenyegetéssel foglalkozó integrációs központot életre hívó jogszabályokat. Céljuk a terrorizmussal kapcsolatos információgyűjtés és -elemzés hatékonyabbá tétele, a különböző bűnüldöző és felderítő szervezetek közötti információcsere jogi és szervezeti lehetőségének megteremtése.⁶⁹ Ennek keretében tartozik az állampolgárok, állandó lakosok és más személyek megfigyelése, a velük kapcsolatos információgyűjtés, házkutatás, lefoglalások. Mindez azonban a vonatkozó jogi garanciák (mint például a bírói felülvizsgálat) meggyengítésével történt. A *Patriot Act* lehetővé tette többek között a szövetségi nyomozóknak és hírszerzőknek, hogy bármely egyetemi és közkönyvtárban adatokat gyűjtsenek bármely olvasó olvasási és kölcsönzési szokásairól, egyszersmind megtiltva a könyvtár dolgozóinak, hogy az érintett olvasókat a hatóság érdeklődéséről tájékoztassák.⁷⁰

A 2002 novemberében John Ashcroft igazságügy-miniszter kezdeményezésére – a megelőzés jegyében – felállított Információs Éberségi Hivatal, avagy más fordításban Információs Tudatosság Iroda (*Information Awareness Office*) példátlan hatalmat kapott. Meghirdetett programja, a *Teljes információs tudatosság*⁷¹ (*Total Information Awareness*) különféle együttműködési és döntéstámogató eszközök, fordító technológiák, továbbá adatkereső és mintázatfelismerő technológiák kombinálásával kívánt fellépni, kiterjedt jogkört adva az állami szervezeteknek adatok gyűjtésére, tárolására és rendszerezésére bármely amerikai állampolgárról. Ennek a kereskedelmi forrásokból és a hivatalos okmányok, határozatok adataiból összeállított elektronikus dossziénak az elmélyült elemzése lett volna hivatott felderíteni, hogy kik a potenciális terroristák, és hogyan

festenek az előkészület alatt álló terrorcselekmények forgatókönyvei. John Pointdexter, a program igazgatója egy orwelli világ megvalósítására kért felhatalmazást a törvényjavaslatban. 2003 szeptemberében a kongresszus leállította a programot, egyes forrásokból⁷² azonban napvilágot láttak olyan hírek, melyek szerint az Amerikai Nemzetbiztonsági Hivatal indított egy hasonló tartalmú projektet, amelyet a kongresszus által nem ellenőrizhető módon – „fekete büdzből” – finanszírozott. Természetesen kevésbé vitatható, hogy a terrorizmussal kapcsolatos információgyűjtés kiszélesítése hozzájárulhat egyes terrorcselekmények, merényletek megakadályozásához, ez azonban nem támasztja alá a külföldi hírszerzési tevékenység és hazai bűnüldözés intézményeinek összemosisát. A hatékonyság növelése érdekében végrehajtott strukturális átalakítások nem egy ízben a jogállami normák leromlását eredményezték, például a bevándorlóközösségek esetében.

A „terrorizmus elleni háború” egyik ismérvévé vált a preventív elfogás, mind belföldön, mind külföldön. A szeptember 11-ét közvetlenül követő hetekben az amerikai igazságügy-miniszter bejelentette a nagy horderejű preventív elfogási „hadjáratot” illetve kampányt. 2002 decemberében négyszáz, arab országokból érkezett személyt vett őrizetbe az amerikai Bevándorlási Hivatal vízumkérelemmel kapcsolatos vétségek gyanújával. Mindez annak ellenére történt, hogy az állítólagos illegális bevándorlók a hatóság felszólítására önként jelentkeztek a regisztrációs irodákban, és rendelkeztek a kérelmük elbírálásához szükséges dokumentumokkal. Az ügyeket a nyilvánosság mellőzésével kezelték – korlátozván a védelemhez való jogot is – és az igazságügy-miniszter rendelete szerint ezeket nem vették fel a vonatkozó nyilvános bírósági jegyzékbe; a keletkezett iratokat pedig titkosították, a bevándorlási ügyekben ítélező bírakat pedig utasították, hogy tagadják meg annak megerősítését vagy cáfolatát, hogy ilyen ügyek léteznek.⁷³

A kormányzat másik eszköze, amely kvázi alapul szolgált a mozgásszabadság korlátozásához, a „koronatanúnak nyilvánítás”. A koronatanúnakra vonatkozó szabályozás ugyanis lehetővé teszi, hogy fogva tartsanak valakit, ha igazolható, hogy kulcsfontosságú információk birtokában van, viszont elmenekülne a tanúskodás esetleges időpontjáig. Ezt a lehetőséget szeptember 11. előtt ritkán alkalmazták; egyrészt mert a bebörtönzést anélkül teszi lehetővé, hogy bármilyen felróható magatartás megjelölését megkövetelné; másrészt ez a bánásmód könnyen az ügyész ellen hangolhatja az illetőt, akitől alátámasztó tanúvallomást vár.⁷⁴

Az elfogás és vallatás taktikája

Azon személyek, akik a fent leírt, jogot korlátozó intézkedéseknek vannak kitéve, még szerencsésnek mondhatók azokhoz képest, akik az elfogás és vallatás áldozataivá váltak. Több ezer fogolyról van szó: vannak köztük tradicionális hadifoglyok az iraki háborúból, de sokkal több az olyan, akik a „terrorizmus elleni háború”⁷⁵ „hadifoglyainak” tekinthetők. Az Al-Káida-, illetve tálib harcosok hadifogolyként történő megítélése an-

nak függvénye, hogy ezen személyek integráns részét képezték-e a tálib hadseregnek. A kedvezőbb jogi helyzet alapja ugyanis az lehet, hogy az akkor Afganisztán nagy része felett ellenőrzést gyakorló kormányzat fegyveres erejeként követték-e el a terrorcselekményeket. Nem hadifogoly, hanem emberiség elleni bűnöket elkövető polgári személy az, aki egy haderőn kívüli szervezet (mint az Al-Káida) tagjaként, illetve vezetőségének utasítására hajtja végre a büntetőjogi tényállásokat kimerítő cselekményeket. Az utóbbi kategóriába tartozók az ellenség kezében sem esnek ki a jog védelméből, mutat rá a *Human Rights Watch*-csal összhangban Kardos Gábor,⁷⁶ hivatkozván a *harmadik genfi egyezmény*hez a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága által készített kommentárra. Ezt erősítette meg a jugoszláviai ügyekben illetékes törvényszék is a Celebrići-ügyben hozott ítéletében, kiemelve, hogy ha valaki nem hadifogoly, akkor polgári személy, és védelméről a *negyedik genfi egyezmény* gondoskodik. A harmadik genfi egyezmény kimondja: ha kétség merül fel valamely hadviseléssel kapcsolatos tevékenységet folytató és az ellenség kezébe került személyek státusát illetően, akkor mindaddig hadifogolynak kell őket tekinteni, amíg jogi helyzetüket illetékes bíróság nem állapította meg.⁷⁷

2002. január 11-én szállították az első rabokat a Guantánamói-öbölben lévő katonai börtönbe, amelyik a világ szemében a Bush-adminisztráció joggal szembeni elutasító hozzáállásának szimbólumává vált. A terület eredetileg Kubához tartozott, de 1903 óta az Egyesült Államok fennhatósága és ellenőrzése alatt áll egy haszonbérleti konstrukció révén, amelyet nem lehet felmondani Washington hozzájárulása nélkül. A hivatalos közlés szerint ott bárki fogságban tartható, aki besorolható az „ellenséges harcos” (*enemy combatant*) kategóriába.⁷⁸ Bár nem szorul különösebb magyarázatra, hogy az oktrojált fogalmak alá vonás milyen visszás vonásokkal bír, szükségesnek érezzük annak megjegyzését, hogy George W. Bush megfogalmazásában a „bad guy” (*rossz ember*) képezi ezen célcsoport alakját. Az elnök 2001. november 13-án kiadott katonai rendelete – a terroristák büntető felelősségre vonására – katonai bizottságokat hozott létre. Ezekkel a fórumokkal kivonta volna a terroristákat a harmadik genfi egyezmény hatálya alól, ami kiegészült azzal az érveléssel, hogy a genfi konvenciók alkalmazását az is kizárja, hogy az Al-Káida azokat nem írta alá. Ha ez még nem lenne elég, hozzátették, hogy az elfogott személyek nem felelnek meg azoknak a követelményeknek, amelyek a harmadik genfi egyezmény 4. cikkében szerepelnek, így – többek között – nyíltan nem viseltek fegyvert, egyenruhát vagy bármilyen más jelet, amely megkülönböztetné őket a polgári lakosságtól. A foglyok amerikai szemszögből valóban törvényen kívül kerültek, hiszen a Bush-kormányzat álláspontja szerint nem érvényesek rájuk az amerikai jogszabályok sem, mivel „kubai felségterületen” tartózkodnak. Ezen állapot fenntartását mindaddig indokoltnak tartják, amíg a terrorizmus elleni háború véget nem ér, avagy Donald Rumsfeld védelmi miniszter szavaival élve, amíg felszámolják azon terrorszervezeteket, amelyek világméretű hatással bírnak.⁷⁹ Tekintve, hogy napjainkban a világméretű hatás fogalma, kivált agresszív terrorcselekmények esetében átértékelődött, és

a politikai indíttatású erőszak nem mutatja annak jeleit, hogy eltűnőben lenne, a szóban forgó hatalom, mondhatni, korlátlan. Az amerikai Alkotmányos Jogok Központja és a Shearman and Sterling cég peres úton kívánta kifogásolni a guantánamói fogva tartás törvényszerűségét, erre válaszul a kormányzat azzal érvelt, hogy a bíróságok egyáltalán nem tárgyalhatják ezeket az ügyeket. A Bush-adminisztráció képviselői kifejtették, hogy a külföldi nemzetiségű, az országhatárokon kívül fogva tartott „ellenség” nem élhet jogorvoslattal a szövetségi bíróságok, sőt semmilyen bíróság előtt.

A Legfelsőbb Bíróság a *Hamdi vs Rumsfeld* ügyében hozott, vízváltónak tekinthető ítéletében szembehelyezkedett a Bush-adminisztráció fenti érvelésével. Kimondta, hogy az Egyesült Államok részese a genfi egyezményeknek, így azok mindenütt érvényesek az Egyesült Államok fegyveres erőire. Tisztázta továbbá, hogy amerikai fennhatóság fennállása mellett, így Guantánamo esetében is, a foglyokkal szemben az amerikai törvények szerint kell eljárni, méghozzá a tisztességes eljárás követelményét szem előtt tartva. Ezzel elítélte azt a gyakorlatot, hogy a foglyokkal nem közölték fogva tartásuk okát, nem ismertették velük, mivel gyanúsítják őket, megtagadták a kapcsolatfelvételt ügyvéddel és családtagjaikkal egyaránt, továbbá nem indítottak ellenük eljárást sem. A „biztonsági őrizetben” tartás a fegyveres összeütközések időtartama alatt jogszerű, az ítélet azonban nem habozott nyomatékosítani, hogy a humánus bánásmód követelménye, valamint az erőszakkal és fenyegetéssel szembeni védelem érvényesítése kizárja a vallatás útján történő információszerzést. A hatóságoknak azt kell mérlegelniük, hogy a foglyok szabadon engedése esetén fellépő, terrorcselekmények elkövetésében megtestesülő kockázat vagy a személyi szabadság további korlátozása a fajsúlyosabb. Az érintetteknek azonban az utóbbi esetben is joguk van arra, hogy a róluk hozott döntéssel szemben bírósághoz forduljanak.⁸⁰

Az ítélet rögzítette azt is, hogy a *habeas corpus* rendelet, amely általánosságban jogosítja fel a fogva tartottakat arra, hogy bíróság előtt kérjék szabadságelvonásuk felülvizsgálatát, nem tesz különbséget amerikai állampolgárok és külföldiek között, továbbá vonatkozik bármely fogva tartottra az Egyesült Államok fennhatósága és ellenőrzése alatt álló területen. Ez a döntés rákényszerítette a hadügyet, hogy megnyissa a bírói utat; igaz, évekkel később és korántsem elégséges eljárással. George Bush előre kijelentette: a legfelsőbb bíróság döntése nem jelenti azt, hogy a foglyokat szélnek eresztik, hiszen „nem kockáztathatja az amerikai nép biztonságát”.⁸¹

A terrorizmus és Magyarország

Fontos elemezni azt is, hogy a világban megjelenő és a nemzetközi terrorizmus által generált globális probléma hogyan érinti Magyarországot, hogyan készülhetünk fel ellene, s mindez a magyar államban milyen folyamatokat eredményez.

A média gyakran helytelenül használja a terrorizmussal összefüggő fogalmakat. Az ellenintézkedések szempontjából azonban abszolút nem közömbös, hogy mivel is állunk szemben. Véleményünk szerint elsőrendű feladat ezen fogalmak tisztázása.

A terrorizmussal összefüggő fogalmak

A terrorérzékenység a személyek és dolgok tulajdonságainak összessége, mely veszélyeztetetté teszi őket abban, hogy a terrorcselekményeknek viszonylag nagy eséllyel áldozataivá váljanak. Terrorfenyegetett egy személy, ország, objektum, szervezet, amely ellen terrorszervezet fenyegetést intézett, de a terrorcselekmény még nem következett be. A terrorveszélyeztettség annyiban különbözik az előbbtől, hogy az elkövetők ártó szándéka már kitudódott, nyíltan azonban még nem fejezték ki. Semleges terület egy ország, ha senki sem deklarált ellene terrorfenyegetést, valamint nincsenek terrorveszélyeztetettségre utaló jelek sem. Célterület egy ország, amelynek területén olyan külföldi érdekeltiségű személy vagy objektum található, amely kinyilvánítottan vagy hallgatólagosan, de a terrorcselekmény potenciális áldozata. Célország az az ország, amelynek kormánya, szerve, állampolgára, objektuma, képviselője ellen terrorfenyegetettség vagy terrorveszélyeztetettség alakul ki, vagy ellenük terrorakciót hajtanak végre.⁸²

A terrorizmus elleni küzdelem „története” hazánkban

Magyarország 1972 és 1989 között a Szovjetunió által vezetett Varsói Szerződés katonai tömbjébe tartozott. Hazánk területén ez idő alatt állandó volt a szovjet csapatok jelenléte. Ez már önmagában védelmet jelentett, habár az akkori diktatúra és a szabadságjogok állami korlátozása nem felel meg a mai értékeknek. Magyarország, mint a többi szocialista ország, a Nyugattal és annak ideológiájával ellenséges terrorszervezetek tagjait az előbbi elnyomása ellen jogosan küzdő szabadságharcosoknak minősítette. Ellenük sem a jog, sem a jogalkalmazás nem lépett fel, ha az országon átutaztak, vagy annak területén hosszabb-rövidebb időre letelepedtek. Más, nem kommunista berendezkedésű államok terrorelhárító szerveinek felszólítására, Magyarország tartózkodó taktikát követett. Mindezekért cserébe Magyarország a nemzetközi terrorszervezetek szemében semleges ország maradt, ami azt jelentette, hogy tagjai nem követtek el terrormerényleteket sem az ország területén, sem külföldi kirendeltségei ellen.⁸³

A rendszerváltás után az ország a kommunista hagyományokkal szakítva demokratikus rendszert vezetett be, és kilépett a Varsói Szerződésből. Ezután a külpolitikai figyelmet a korábban ellenséges Nyugat felé irányította (ennek megnyilvánulása volt a csatlakozási kérelem benyújtása mind a NATO-ba, mind az Európai Unióba). Az új állam közjogi méltóságai – s ettől kezdődően az összes kormányzat vezetői – már élesen szembe helyezkedtek a terrorista szervezetekkel. Ezt erősítette a nemzetközi szervezetek terrorelhárítási akcióinak egyre nyíltabb támogatása, valamint az azokban való részvétel. A magyar országgyűlés több olyan törvényt is hozott, melyben a terrorizmus

elleni „harcról” szóló nemzetközi egyezményeket iktatott be a magyar jogrendszerbe. Mindezek eredményeként Magyarország a nemzetközi terrorszervezetek ellenségképébe került.⁸⁴

A terrorizmus veszélye Magyarországon

A 2003-as törökországi támadás megmutatta, hogy a nemzetközi terrorizmus figyelmét már Európa sem kerüli el. A merénylet után Magyarországon megalakult a Terrorellel-nes Koordinációs Bizottság, amely a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) és más szervek közti koordinációt végzi a hatékonyabb együttműködés jegyében. Az NBH állásfoglalása szerint Magyarország a „szükséges óvatosság” elvét követve a terrorizmussal szembeni megelőzést tekinti elsődleges feladatának. A megelőzés egyrészt szövetségi helyzetéből eredően kötelezettsége, amit a nemzetközi humanitárius akciókban teljesít, másrészt önnön érdeke. Az NBH a terrorizmus elleni küzdelemben a nyugati országokhoz hasonlóan igyekszik a társadalom segítségét is elnyerni. Mint ahogy azt már korábban kifejtettük, az új biztonsági helyzetben már nem elég a katonaság erejére támaszkodni, mert a támadások már nem a csatatereken és nem katonai kontingensek ellen történnek, hanem maga a civil társadalom ellen, annak lakóhelyén, ezért a civil szféra hathatós támogatására van szükség. Mind a megelőzésben, mind a merénylet utáni pánik kezelhetőbbé tételében megkerülhetetlen szerepe lesz az állampolgárok felkészültségének. Az NBH, ebből kiindulva, évkönyveiben tanácsokat ad arra, hogy többek között hogyan lehet felismerni egy terroristát, és mit kell tenni terrorcselekmény észleléskor, mely objektumok és helyszínek lehetnek a támadások célpontjai.⁸⁵

Ezt az elképzelést támogatja Havasi Zoltán is, szerinte a büntetőjog csak arra alkalmas, hogy a maga eszköztárával támogassa az állam erejét. A társadalom és az állam igazi védekezőképessége viszont azon múlik, hogy a büntetőjogon kívül milyen mechanizmusokat tud beépíteni a küzdelembe, amelyek megkönnyítik a megelőzést és a felderítést. A jövőben ezért a rendőrségnek információkkal kellene ellátnia a lakosságot, s a rendőri munkát polgárközelivé kell tenni a bűnüldözésnek ennek a szegmensében.⁸⁶

Magyarország 2007. december 21-én csatlakozott a schengeni határővezetethez. Keleti kapuvá válásával jelentős terhek kerültek a magyar határőrizeti és idegenrendészeti szervek vállára. Magyarország ezek után belépő pontként szolgálhat a Nyugat-Európába induló illegális migránsoknak. Hazánknak szavatolnia kell, hogy határain nemkívánatos személyek nem juthatnak be a közösség területére.⁸⁷

Magyarország nemzetközi terrorizmus általi veszélyeztetettségét elsősorban a NATO akcióiban való részvétele okozza. Magyarország katonai szervezet tagjaként elfogadta a magyar részvétel szükségességét a nemzetközi műveletekben, amelyek közvetlen célja egyben saját biztonságunk szavatolása is. A NATO-tagsággal egyrészt az jár, hogy a szervezet más tagállamai az 1949-es washingtoni egyezmény V. cikkelye alapján támadás esetén hazánk segítségére sietnek a kollektív védelem kötelezettségét

biztosítva. Ez a védelem azonban kötelezettséggel is jár, hiszen Magyarországnak aktív szerepet kell vállalnia a szövetség tevékenységében és az általa indított háborús konfliktusokban, bármennyire is nem érintené területét a konfliktus.⁸⁸

A válságócok megszüntetése emellett nemcsak szövetségi kötelezettség, hanem az ország jól felfogott hosszú távú érdeke is, hiszen ezekből az övezetekből a hazánk területén egyelőre nem érzékelhető negatív hatások bármikor megjelenhetnek. A globalizáció következményeként a terrorizmus és fundamentalizmus ellen nem lehet a területvédelmi elv alapján védekezni. Szeptember 11. megmutatta, hogy egy terrortámadástól nem véd meg a távolság a támadó terrorszervezet háttérországától, de még a kedvező geopolitikai helyzet sem.⁸⁹

Hazánk NATO-tagállammá válásával – a szövetség által nyújtott biztonsági garanciának köszönhetően – a hagyományos értelemben vett katonai veszélyeztetettség csökkent. A tagság hátulütője viszont, hogy hazánk részese lett az új típusú – benne a globális terrorizmus jelentette – biztonsági kihívásoknak és az azokkal járó veszélyeknek és kötelezettségeknek.

Az ország nemzetközi válságkezelő és humanitárius akciókban való részvétele kapcsán biztonságpolitikai felelőssége is kibővült, ami egyrészt azzal jár, hogy más tagállamok fegyveres konfliktusát segítenie kell, másrészt magára vonhatja a szövetség és annak vezető államával, az Egyesült Államokkal ellenséges szélsőséges szervezetek figyelmét.⁹⁰

Shaw szerint a terroristák számos esetben azért választanak célpontokat egy harmadik állam területén, hogy a konfliktusban tulajdonképpen érintett államra vagy annak szövetségeseire gyakoroljanak nyomást. Ebből következően nem kell közvetlen ellenségnek lenni, elég, ha egy ország egy ellenséges szövetség része. Hazánk a NATO tagállama, részt vesz a szervezet afganisztáni cselekményeiben, így egy a NATO elleni erődemonstráció kapcsán felmerülhet célpontként.⁹¹

A globálisan működő terrorszervezetekre, köztük az Al-Káidára jellemző, hogy terroristái nem ugranak fel és hajtják végre a merényleteket. A szeptember 11. előtti előkészületek egy részét a terroristák Németországban végezték. A terrorizmus elleni intézkedéseket így azoknak az országoknak is meg kell hozniuk, amelyek kisebb mértékben vannak kitéve a terrortámadás veszélyének. Egy esetleges támadás után, amelyet a területükön szerveztek meg, a más országban végrehajtott merénylet hatásai alól ők sem tudják kivonni magukat.⁹²

Az ország veszélyeztettségét szintén növeli, hogy a terrorcsoportok esetleg Magyarország területén kívánnak többek között amerikai, izraeli, brit kirendeltségeket megtámadni, mivel a felsorolt országok védelmi kapacitásával szemben hazánk nemzetbiztonsági és elhárító képességét gyengébbnek gondolják. Abból indulnak ki, hogy egyrészt itt feltételezhetően könnyebben tudnak merényleteket végrehajtani, másrészt a cselekmények után Magyarország nem képes erőteljes válaszcsepások végrehajtására.

Hazánkban ezek az objektumok célterületként jelenhetnek meg, így ezen országok diplomáciai képviselőinek, gazdasági és kulturális érdekeltségeinek őrzését megszigorítottuk.⁹³

Magyarország nemcsak azért köteles részt venni a terrorizmus elleni küzdelemben, mert veszélyeztettsége arra készíti, hanem azért is, mert a NATO, valamint az EU tagállamként felelősséggel tartozik más tagállamokkal szemben is. Hazánk felelőssége a schengeni övezethez való csatlakozással megnőtt. A terroristák az országot legtöbbször átutazó országnak tekintik, kihasználva infrastrukturális adottságait. Magyarországnak ezért kötelessége különböző ellenőrzéseket és szűréseket végrehajtani, megakadályozva ezzel, hogy a terroristák más országokban merényleteket kövessenek el.

A terrorizmussal szembeni magyar jogalkotás

Magyarország a rendszerváltást követően jelezte, hogy részese kíván lenni a nemzetközi terrorizmus elleni küzdelemnek. 1997-ben az Országgyűlés ratifikálta a terrorizmus visszaszorításáról szóló 1977-es strasbourg-i egyezményt.⁹⁴

2001. szeptember 11. után a magyar jogalkotás felgyorsult. Az Országgyűlés szeptember 25-én *A Magyar Köztársaságnak az Amerikai Egyesült Államokat ért terrortámadást követő kül- és biztonságpolitikai lépéseiről* című 62/2001. (IX. 25.) OGY-határozatában koncepciót alakított ki a jövőre nézve. A határozatban többek között felkérte a kormányt, hogy támogassa a nemzetközi szövetségesek terrorizmus elleni erőfeszítéseit, az ország területén pedig tegyen meg minden olyan intézkedést, ami Magyarország polgárai biztonságának erősítéséhez hozzájárul. Az Országgyűlés ezután sorra fogadta el a terrorizmus elleni törvényeket, többek között a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról, a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről, a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról.⁹⁵ Az utóbbi a terrorizmus pénzügyi bázisának felszámolását célozza azzal, hogy a pénzváltási tevékenységet csak a bankoknak engedi meg, valamint a pénzmosás, a terrorizmus legfőbb pénzügyi forrása ellen különféle biztosítókat alakít ki.

Magyarországon a terrorizmus elleni küzdelemben több állami szerv vesz részt különféle hatáskörökkel. Az 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról, az 5. § c) pontjában kimondja, hogy a külföldi hatalmak, szervezetek vagy személyek terrorcselekményre irányuló törekvéseit a Nemzetbiztonsági Hivatal deríti fel és hárítja el. Figyelemmel kíséri és értékeli az eseményeket, és a döntéshozó szerveket azonnal ellátja a szükséges információkkal. Emellett információcserét folytat nemzetbiztonsági társszolgálatokkal, a hazai rendvédelmi szervekkel és a külföldi partnerszolgálatokkal.

A rendőrség a terrorcselekmény végrehajtójával szemben többletjogosítványokat kap: ellene lőfegyvert használhat,⁹⁶ az elkövetésben tetten ért terroristával szemben a kézbi-lincsen túlmenően lábbilincset is alkalmazhat,⁹⁷ a terrorcselekmény megelőzése, felderítése és felszámolása érdekében az összes szükséges adatot és információt begyűjtheti.

A rendőrségi törvény kimondja, hogy a terrorcselekmény felderítése már a rendőrség hatáskörébe tartozik, ha arról a rendőrség feljelentés útján vagy maga szerzett tudomást.⁹⁸

A terrorcselekménnyel mint „egyedi bűnfajtaival” szemben azonban egy különleges alakulatnak kell fellépnie. Az Országos Rendőr-főkapitányság ezért a 7/2001. (V. 21.) utasításában szabályozza a Készenléti Rendőrség keretén belül működő Terrorelhárító Szolgálat működési rendjét. A Terrorelhárító Szolgálat állományának tagjai speciális kiképzést kapnak, hogy a terrorcselekmények elkövetőivel szemben szakszerűen és eredményesen tudjanak fellépni.

A terrorcselekmény törvényi tényállása összegzése az olyan bűnfajtáknak, amelyeket Magyarországhoz hasonlóan más országok büntető törvénykönyvei is megneveznek. Ez nehezíti a terrorizmus elleni egységes álláspont kialakítását, hiszen minden ország ragaszkodik ahhoz, hogy a területén elszennvedett terrortámadással szemben a saját jogrendszere alapján lépjen fel. Ezt oldhatja fel a nemzetközi terrorizmus mérnyletei után a nemzetközi jog „erősödése”, amelynek köszönhetően az államok egyre nagyobb hajlandóságot mutatnak arra, hogy a különböző nemzetközi szerződéseknek alávegyék magukat, így a büntető törvénykönyvek terrorcselekményt szabályozó részei közelednek majd egymáshoz. A folyamatot segíti a nemzetközi bűnügyi együttműködés intézményeinek a kialakítása, amely folyamatban szabályozzák az államok közötti információcserét, valamint megkönnyítik a terrorista személyek kiadatását.⁹⁹

Havasi Zoltán r. dandártábornok írásában sürgeti az olyan egységes nemzetközi, európai normák kidolgozását és elfogadását, amelyek hatékony eszközként szolgálhatnak a terrorizmus elleni küzdelemben.¹⁰⁰

A következőkben azt vizsgáljuk, hogy a terrorizmussal szembeni legfőbb magyar jogforrás, a magyar büntető törvénykönyv irányadó rendelkezései hogyan definiálják a fogalmat, és milyen megválaszolatlan kérdéseket hagynak maguk után.

Terrorcselekmény a Btk. 261. § (1) szerint¹⁰¹

„Aki abból a célból, hogy

- a) állami szervet, más államot, nemzetközi szervet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen, vagy eltűrjön,
- b) a lakosságot megfélemlítse,
- c) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa, vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja,

a (9) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el, büntett miatt tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.”

A büntetőjogi kategóriákba való besorolás a következő: a terrorcselekmény jogi tárgya az a), b), c) pontban foglaltak elérése. A terrorcselekmény immateriális bűncselekmény, mivel valaminek a megtétele, meg nem tétele vagy eltérése, a félelem kialakulá-

sa, az alkotmányos társadalmi vagy gazdasági rend megváltozása, a működés zavara, továbbá a követelés teljesítése nem tényállási elem. A Btk.-ban foglaltak a meghatározásához csak segítséget nyújthatnak, azt azonban nem végzik el. Az a), b) és c) pontban leírtak megvalósításának céljából követik el a (9) bekezdésben meghatározott bűncselekményeket (emberrablás, lőfegyverrel vagy lőszerrel való visszaélés, robbanóanyaggal vagy robbantószerrel való visszaélés, radioaktív anyaggal való visszaélés stb.).¹⁰² Felsorolása nem taxatív, csak exemplifikatív. Ezek egyrészt azt a problémát vetik fel, hogy az exemplifikatív felsorolás a terrorcselekményeknek nem minden megnyilvánulását fedi le (például a felsorolásban nem szerepel a vegyi fegyverekkel, biológiai fegyverekkel való visszaélés, az azokkal való fenyegetés, ami 2001-ben az Egyesült Államokban lépfenével, anthraxszal fertőzött levelek szétküldése tanulságából hibának minősül), így nem tud megfelelően reagálni minden helyzetre. A másik probléma a minősítés kérdése. A (9) bekezdésben meghatározott köztörvényes bűncselekmények a terrorcselekmények elkövetési módjai, ezen cselekmények elkövetése azonban legtöbbször nem hozható összefüggésbe a terrorizmussal és annak céljaival. Mindezekből következően ezen bűncselekmények céljainak vizsgálásakor még egy szűrőt kell beiktatni, így csak komplexebb elemzés után lehet valamit terrorcselekménnyé nyilvánítani. Ez a vizsgálat azonban a teljes mértékben objektíven rendelkező törvényi tényállás hiányában szükségszerűen szubjektív lesz, s ezáltal valamely bűncselekmény terrorcselekménnyé nyilvánítása lehetőséget ad a visszaélésekre. A jogalkotás másik problémája, hogy a terrorizmus szüntelenül megújuló, módszereit folyamatosan változtató jelenség, ezért a törvény csak a múltban történt elkövetési módokra tud reagálni, a jövőre nézve nem tud megfelelő szabályozást adni. Mindezekből következően a jogalkotás lépéshátrányban van a terrorizmussal szemben, s ez szűkíti a törvényben meghatározott reakciók esélyeit.

Magyarország tehát nem elsősorban önmaga miatt veszélyeztetett a nemzetközi terrorizmus által, hiszen egyelőre radikális, fundamentalista nézeteket valló muszlim kisebbség nem él az országban, s a válságövezet államaival is alapvetően jó kapcsolatokat ápolunk. Hazánk elsősorban a nemzetközi terrorszervezetekkel ellenséges nemzetközi közösségek és szövetségek – európai uniós és a NATO-tagságunk – miatt került a terrorszervezetek figyelmének homlokterébe. A fentieket figyelembe véve hazánk területén célterületek, külföldi érdekeltségek találhatóak. Magyarország terrorveszélyeztetett, mert konkrét fenyegetés még nem fogalmazódott meg. Deák Péter azonban hangsúlyozza, hogy ezek a státusok a terrorizmus kiszámíthatatlan természetéből adódóan bármikor megváltozhatnak, ebből következően folyamatosan készen kell állni a gyors változáshoz igazodó ellenintézkedések megtételére.¹⁰³

Összegzés

Munkánk céljaként azt tűztük ki, hogy megjelenítsük a terrorizmus elleni küzdelem lehetőségeinek nehézségeit. Terjedelmi korlátokat figyelembe véve a felhasznált irodalomból igyekeztünk kiragadni azokat a pontokat, melyek a terrorizmus elleni küzdelem főbb ellentmondásait demonstrálják. A fogalom meghatározása után elvi síkon megjelenítettük, hogy a jelenlegi folyamatok távlatilag milyen negatív irányba tolódhatnak el.

Szeptember 11. után a világ figyelme az Egyesült Államok felé fordult. A terrorizmus elleni intézkedések új irányt vettek, egy offenzívabb cselekvési formát alakítottak ki. Felvetődik azonban a kérdés, hogy az Egyesült Államok vajon a megfelelő magatartási alternatívát választotta?

Az ötödik részben számolunk be Magyarország terrorizmussal szembeni helyzetéről. A szerkesztés azt a gondolatmenetet követte, hogy egy esetleges terrortámadás után hazánk vélhetően a már hasonló támadást elszenvedett országok megoldási eszközeit, módszereit tekinti majd példának. A harmadik és negyedik rész azokat a veszélyeket mutatja be, amelyekre figyelni kell a terrorizmus elleni jogalkotásban. Mindenekelőtt igyekeztünk prezentálni a jelenlegi helyzetet, valamint Magyarországot elhelyezni a terrorizmus elleni küzdelem „csataterén”. Bár még nincs itt az ideje megkongatni a vészharangot, nem tekinthetünk el attól, hogy hazánk szövetségi státusából következően, valamint az itt lévő célpont külföldi objektumok következtében Magyarország a terrorizmus ellenségképebe került.

Jogászok, politológusok, biztonságpolitikai és más szakértők sürgetik egy egységes nemzetközi koncepció elfogadását, az eltérő állami érdekek miatt azonban ez nem egyszerű feladat. A terrorizmus viszont pontosan ezt a tanácstalanságot használja ki, emiatt jelenik meg egyre nagyobb erővel. Szerintünk elsőrendű feladat ezen veszélyek végiggondolása és egy, az államok többségének megfelelő álláspont kialakítása, még mielőtt az egyre pusztítóbb terrormerényletek kilátástalan helyzetbe sodornák a társadalmakat.

Jegyzetek

- 1 Az események, személyek, csoportok kiterjedt információs bázisát adja – a római jogi szabályozástól egészen napjainkig – Sean K. Anderson–Stephen Sloan: *A Historical Dictionary of Terrorism*. Metuchen, NJ–London: Scarecrow Press, 2002.
- 2 Alex P. Schmid: *Political Terrorism: A Research Guide to Concepts, Theories, Data Bases and Literature*. New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1983. 152–229. o.
- 3 Joseph J. Lambert: *Terrorism and Hostages in International Law*. Cambridge: Grotius, 1992.

- 4 US Department of State: *Patterns of Global Terrorism*. Washington D.C.: US Department of State, 1988, 1989.
- 5 *Clandestine state agents*.
- 6 Paul Wilkinson: *Political Terrorism*. New York: Macmillan, 2001.
- 7 Omer Y. Elagab: *International Law Documents Relating to Terrorism*. London–Sydney: Routledge, 1997.
- 8 Forrás: [http://www.terrorism.com/\(Road_to_Contemporary_Terrorism-1.pdf\)](http://www.terrorism.com/(Road_to_Contemporary_Terrorism-1.pdf)).
<http://www.duncom.ca/Articles%20&%20papers/The%20Road%20to%20Contemporary%20Terrorism.pdf>. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 9 A terrorveszélyeztetettség és terrorérzékenység egyes kérdéseiről I. az 5. fejezetet.
- 10 Alex P. Schmid–Albert Jongman: *Political Terrorism*. Amsterdam: North Holland Publishing Co., 1983. 75. o.
- 11 Ben Saul: *Defining Terror in International Law*. New York: Oxford University Press, 2008. 57. o.
- 12 *Polgári és politikai jogok nemzetközi egyezségokmánya*, 15. cikk 1.; azonos tartalom mutatkozik meg az Európa Tanács tagállamai által 1950. november 4-én Rómában aláírt, az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény 7. cikkében.
- 13 *Kokkinakis v. Greece*. ECHR Series A, No. 260-A (25 May 1993), para 52.
- 14 Magyarországon kihirdette a 2002. évi LIX. törvény a terrorizmus finanszírozásának visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 54. ülészakán, 1999. december 9-én elfogadott nemzetközi Egyezmény kihirdetéséről.
- 15 „...bármely egyéb olyan cselekmény, amely polgári személy vagy fegyveres konfliktus esetén az elenségeskedésben tevőlegesen részt nem vevő más személy halálának vagy súlyos testi sérülésének okozására irányul, ha a cselekmény célja, annak természetéből vagy összefüggéseiből következően az, hogy a lakosságot megfélemlítse, vagy egy Kormányt vagy nemzetközi szervezetet valamely cselekmény megtételére vagy ennek megtételétől történő tartózkodásra kényszerítsen.” Az egyezmény 2. cikk 1. b) pontja.
- 16 A tanács kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről (2002. június 13.).
- 17 Kerethatározat 1. cikk 1. pont.
- 18 A légi járművek fedélzetén elkövetett bűncselekményekről és egyéb cselekményekről szóló tokiói egyezmény 1. cikk 2. pontja;
a légi járművek jogellenes hatalomba kerítésének leküzdéséről szóló hágai egyezmény, 3. cikk 3. pontja, illetve a 3. cikk 4. pontja;
a polgári repülés biztonsága elleni jogellenes cselekmények leküzdéséről szóló montreali egyezmény 4. cikk 2. pontja.
- 19 A három egyezmény közös 3. cikke.
- 20 1996-ban szakszervezeti demonstrálók tönkretették az ausztrál parlament épületének előcsarnokát; 2003-ban az iraki háború ellen tüntetők „No War” feliratot festettek a sydney-i Operaház falára; 2005-ben Párizsban törtek ki zavargások.
- 21 Anthony Aust: *Modern Treaty Law and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000. 15. o.
- 22 Hersch Lauterpacht: *International Law and Human Rights*. London: Stevens, 1950. 462–463. o.
- 23 Ben Saul: *Defining Terror in International Law*. New York: Oxford University Press Inc., 2008.
- 24 1971 OAS Convention to Prevent and Punish Acts of Terrorism Taking the Form of Crimes against Persons and Related Extortion that are of International Significance.
- 25 A tanács 2003/48/IB határozata a terrorizmus elleni küzdelemre irányuló rendőrségi és igazságügyi együttműködést előmozdító különös intézkedéseknek a 2001/931/KKBP közös álláspont 4. cikkének megfelelően történő végrehajtásáról (2002. december 19.).
- 26 L. A tanács kerethatározata az európai elfogatóparancsról és a tagállamok közötti átadási eljárásokról (2002/584/IB – 2002. június 13.).
- 27 A tanács kerethatározata a terrorizmus elleni küzdelemről (2002/475/IB, 11. cikk (1)-(2) – 2002. június 13.).

- 28 Steve Peers: „EU Responses to Terrorism”. *International and Comparative Law Quarterly*, No. 52. (January 2003).
- 29 2002/475/EK tanácsi kerethatározat, 1. cikk 1. pont.
- 30 „Resolution on Combating Terrorism in the European Union”. *EurLex*, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:51996IP0368:EN:HTML>, 1997. február 24.
- 31 Magyarországon kihirdette a 2002. évi LIX. törvény.
- 32 L. 15. jegyzet.
- 33 Kerethatározat 2. cikk 1. pont.
- 34 2001. szeptember 11. után pontosan 911 nappal, 2004. március 11-én történt a madridi robbantás.
- 35 Alexander Cooley: „Thinking Rationally about Hierarchy and Global Governance”. *Review of International Political Economy*, No. 4. (2003). 672–684. o.
- 36 Gönczöl Katalin, Kerezi Klára, Korinek László és Lévy Miklós: *Kriminológia*. Budapest: Szakkriminológiai Complex Kiadó, 2006. 454. o.
- 37 Charles Townshend: *A terrorizmus*. Budapest: Magyar Világ Kiadó, 2003. 132. o.
- 38 *Uo.* 133. o.
- 39 *Uo.* 157. o.
- 40 Pap András László: „Szeptember 11. – új korszak, új kihívások”. *Belügyi Szemle*, No. 6–7. (2002). 72–78. o.
- 41 Miklósi Zoltán: „Terrorizmus és emberi jogok”. *Élet és Irodalom*, Vol. 48. No. 49. (2007).
- 42 Townshend: *i. m.* 156. o.
- 43 Réti Ervin: „A XXI. század nagy kihívása: a terrorizmus”. *Belügyi Szemle*, No. 6–7. (2002). 66–67. o.
- 44 „Harc a terror ellen”. *Biztonságpolitikai Szemle* http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=32#I. A honlapon nem található a szerző; az anyagot a Corvinák részénél, a *Mi a terrorizmus* fejezetben találjuk. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 45 Tálas Péter: „A terrorizmus elleni küzdelem, mint a háború új formája”. In: *Válaszok a terrorizmusra* (szerk. Tálas Péter). Budapest: SVKH-Chartapress, 2002. 59. o.
- 46 Finszter Géza: „Az alkotmányos jogállam esélyei a terrorizmus elleni küzdelemben.” *Belügyi Szemle*, No. 6–7. (2002). 156–166. o.
- 47 Kurta Gábor: „A nemzetközi terrorizmus elleni küzdelem új dimenziói”. *ZMNE*, <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/kurta.pdf>. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 48 Malcolm N. Shaw: *Nemzetközi Jog* (szerk. Valki László). Budapest: Osiris Kiadó, 2001. 703. o.
- 49 *Uo.* 704–705. o.
- 50 Lattmann Tamás: „A terrorizmussal szembeni fellépés kérdései a nemzetközi hadijog területén”. *Hadtudományi Szemle*, Vol. 15. No. 4. (2005).
- 51 *Uo.*
- 52 Miklósi Zoltán: „A terrorizmus elleni »háború« és az emberi jogok”. *Fundamentum*, No. 3. (2004).
- 53 *Uo.*
- 54 Townshend: *i. m.* 158. o.
- 55 Az emberi jogok egyetemes nyilatkozata, elfogadta az ENSZ-közgyűlés 1948. december 10-én Párizsban.
- 56 „Rebuilding America’s Defenses”, <http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf> 63. o. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 57 Magyarics Tamás: „Az Egyesült Államok nemzetbiztonsági politikája 2001. szeptember 11. után”. In: *Válaszok a terrorizmusra II.* (szerk. Tálas Péter). Budapest: Mágustúdió, 2006.
- 58 „Vita a biztonsági stratégiákról”. *NATO Tükkör*, Vol. 5. No. 4. (2003). <http://www.nato.int/docu/review/2003/issue4/hungarian/art4.html>.
- 59 Magyarics Tamás (*i. m.*) idéz David Ramsbotham írásából: „Operation Overstretch”. *London Review of Books Online*, Vol 25. No. 4. (2003). 6. o.
- 60 Kecskés Gábor: „Az iraki háború a *ius ad bellum* tükrében”, http://www.mta-jti.hu/Kecskes_irak.pdf. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 61 Nagy Boldizsár: „Önvédelem, háború, jog”. *Élet és Irodalom*, Vol. 45. No. 39. (2001).
- 62 *Uo.*
- 63 L. különösen: a 1267. és 1333. számú BT-határozatokat.
- 64 <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2001/09/20010911-16.html> (letöltve 2009. november 15.).
- 65 Separate Opinion of Judge Kooijmans in *Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory (Advisory Opinion)* [2004] ICJ Rep 1, [35]. Idézi: Donald R. Rothwell: *Anticipatory Self-Defence in the Age of International Terrorism*. *AustLII*, Vol. 24. No. 2. (2005). <http://www.austlii.edu.au/au/journals/UQLJ/2005/23.html> (letöltve 2009. november 15.).
- 66 Rothwell: *i. m.*
- 67 David Cole–James X. Dempsey: *Terrorism and the Constitution*. New York: New Press, 2006. 174. o.
- 68 A mozaikszó a *Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism* megnevezést takarja.
- 69 Roger M. Smith: *Arraiging Terror* c. könyvéből idézi Miklósi: „A terrorizmus elleni...”, *i. m.*
- 70 Miklósi: „A terrorizmus elleni...”, *i. m.*
- 71 A *Hetek* c. hetilap fordításában: Totális Információs Program (I. Morvay Péter: „A magánélet végnapjai”. *Hetek*, Vol. 7. No. 4. (2003). <http://www.epa.oszk.hu/00800/00804/00251/37703.html>.)
- 72 Siobhan Gorman: „NSA’s Domestic Spying Grows As Agency Sweeps Up Data”. *The Wall Street Journal*, <http://online.wsj.com/article/SB120511973377523845.html>, 2008. március 10.
- 73 Cole–Dempsey: *i. m.* 180–181. o.
- 74 *Uo.* 182. o.
- 75 Lattmann Tamás szerint maga a kifejezés jogilag értelmezhetetlen. Ennek okaként kiemeli, hogy a fogalom két eleme nem egynemű, ő nem tart lehetségesnek háborút egy terrorszervezet és egy állam között, továbbá rámutat a terrorizmus tárgykörében elfogadott egyezmények egy közös mozzanatára, miszerint a részes felek kötelezettséget vállalnak arra, hogy a terroristákat megbüntetik. Utóbbi vonatkozásában megjegyzi, hogy mivel egy háborúban a harcos nem büntethető harci tevékenységért, a vitatott fogalom akceptálása egyben a terroristák büntetlenségének elfogadását is jelentené. (Lattmann Tamás: *A terrorizmussal szembeni fellépés kérdései a nemzetközi hadijog területén*. *Hadtudomány*, No. 4. (2005). http://www.zmne.hu/kulso/mhht/hadtudomany/2005/4/2005_4_25.html.)
- 76 Kardos Gábor: „Vannak-e jogai a terroristáknak?” In: *Válaszok a terrorizmusra II.*
- 77 A hadifoglyokkal való bánásmódra vonatkozóan Genfben, 1949. augusztus 12-én kelt egyezmény, 5. cikk 2. bekezdés.
- 78 Cole–Dempsey: *i. m.* 184. o.
- 79 Linda D. Kozaryn: „Rumsfeld, Franks Update Congress on Terror War Progress”. *United States Department of Defense*, <http://www.defenselink.mil/news/newsarticle.aspx?id=43599>, 2002. július 31.
- 80 Valki László: „A demokrácia malmái”. *Magyar Hírlap Online*, http://www.magyarhirlap.hu/velemeny/a_demokracia_malmai.html. (2004. 07. 02.) Letöltve: 2010. április 15.
- 81 „Guantánamón öt éve tartanak fogva »terroristákat« per nélkül”. *Jogi Fórum*, <http://www.jogiforum.hu/hirek/15303>, 2007. január 16.
- 82 Deák Péter (szerk.): *Biztonságpolitikai Kézikönyv*. Budapest: Osiris Kiadó, 2007. 172–173. o.
- 83 Bökönyi István: „Gondolatok a terrorizmusról”. *Belügyi Szemle*, No. 6–7. (2002). 145–147. o.
- 84 *Uo.* 146. o.
- 85 „Mi a teendő terrorcselekmény észlelésekor”. In: *NBH Évkönyv 2004*. <http://www.nbh.hu/oldpage/evk2004/05-0041.htm#6>. A szerző nincs feltüntetve a honlapon. Utolsó letöltés ideje: 2010. április 15.
- 86 Dr. Havasi Zoltán: „A terrorizmus és a jog”, <http://www.zmne.hu/dokisk/hadtud/havasi.pdf>. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 87 „A schengeni csatlakozás hatásai”. In: *NBH Évkönyv 2007*. <http://www.nbh.hu/oldpage/evk2007/07-0062.htm>. A szerző nincs feltüntetve a honlapon. Utolsó letöltés ideje: 2010. április 19.

- 88 Friedmann Viktor (szerk.): *Globális felelősség*. Budapest: Corvinus Külügyi és Kulturális Egyesület, 2008. 36. o.
- 89 *Uo.* 36. o.
- 90 Urbán Attila: „A Magyar Köztársaság NATO-tagságából fakadó nemzetbiztonsági kihívások”. *Hadtudomány*, No. 4. (2006). http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/2006/4/2006_4_25.html. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 91 Shaw: *i. m.* 704. o.
- 92 „A terrorizmus mint belső biztonsági kihívás”. *Biztonságpolitikai Szemle* http://biztpol.corvinusembassy.com/?module=corvinak&module_id=4&cid=32#I. A szerző nincs feltüntetve a honlapon; az anyagot a Corvinák résznel, a *Mi a terrorizmus* fejezetben találjuk. Utolsó letöltés: 2010. április 19.
- 93 Urbán: *i. m.*
- 94 1997. évi XCIII. törvény a terrorizmus visszaszorításáról szóló, Strasbourgban, 1977. január 27-én kelt egyezmény kihirdetéséről.
- 95 2002. évi XXV. törvény a robbantásos terrorizmus visszaszorításáról, New Yorkban, az Egyesült Nemzetek Közgyűlésének 52. ülészakán, 1997. december 15-én elfogadott nemzetközi egyezmény kihirdetéséről; 2002. évi LIV. törvény a bűnüldöző szervek nemzetközi együttműködéséről; 2007. évi CXXXVI. törvény a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása megelőzéséről és megakadályozásáról.
- 96 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről; 54. § 1. c) alapján.
- 97 62/2007. (XII. 23.) IRM-rendelet a rendőrség Szolgálati szabályzatáról; 60. § 6. b) alapján.
- 98 1994. évi XXXIV. törvény a rendőrségről; 69. § 5. alapján.
- 99 Havasi: *i. m.*
- 100 *Uo.*
- 101 Büntető törvénykönyv, 1978. évi IV. tv.
- 102 Belovics Ervin–Molnár Gábor–Sinku Pál: *Büntetőjog. Különös Rész*. Budapest: HVG–ORAC, 2007. 345–351. o.
- 103 Deák (szerk.): *i. m.* 177. o.